

OnzeTaal¹⁰

2014

Het Nederlands van
koning Filip

Veelschrijvende
taalkundige

Joop van der Horst blikt terug

Ki'shawn, Yunique

Worden namen steeds gekker?

**De Bijbel
in gewone
taal**

Raamweg 1a
2596 HL Den Haag
telefoon: 070 - 356 12 20
fax: 070 - 392 49 08
e-mail: info@onzetaal.nl
Voor adreswijzigingen,
aanmeldingen en dergelijke:
administratie@onzetaal.nl

Taaladviesdienst: 0900 - 345 45 85,
van 10.00 tot 12.30 en van 14.00
tot 15.30 uur (€ 0,80 per minuut);
e-mail: taaladvies@onzetaal.nl

Onze Taal op internet:
www.onzetaal.nl
(webredacteur: Raymond Noë)
Twitter: @onzetaal
Facebook: www.facebook.nl/onzetaal

Taalpost en TLPST
Zie www.taalpost.nl en www.tlpst.nl;
redactie: Erik Dams en Marc van
Oostendorp

Woordpost en Woordspot
Zie www.woordpost.nl en
www.woordspot.nl;
redactie: Taaladviesdienst

Het maandblad *Onze Taal* (oplage
30.000) is een uitgave van het Genoot-
schap Onze Taal (opgericht in 1931).
Het genootschap stelt zich ten doel
op een toegankelijke manier informatie
en advies te geven over (de Nederlandse)
taal, te enthousiasmeren voor taal en
een podium te zijn voor discussie over
taalkwesties.
De bijdragen in het tijdschrift weer-
spiegelen niet noodzakelijk de mening
van de redactie.
Voor het overnemen van artikelen is
toestemming van de redactie nodig.
De redactie regelt overnamerechten
van illustraties zo zorgvuldig mogelijk.
Wie toch meent aanspraken te kunnen
maken, verzoeken wij contact op te
nemen met de redactie.

Redactie
Saskia Aukema
Peter-Arno Coppen
Jaap de Jong
Peter Smulders
Kees van der Zwan

Bureau redactie
Saskia Aukema
Laurien Boekhoff-Talsma
Raymond Noë
Kees van der Zwan (eindredactie)

Vaste medewerkers
René Appel, Mariëtte Baarda, Hans
Beelen, Ton den Boon, Aaf Brandt
Corstius, Frank Dam, Gaston Dorren,
Ype Driessen, Matthias Giesen, Jan Erik
Grezel, Joop van der Horst, Frank Jansen,
Josje van Koppen, Hein de Kort, Jan
Kuitenbrouwer, Berthold van Maris,
Folkert van der Meulen Bosma, Guus
Middag, Marc van Oostendorp, Riemer
Reinsma, Ewoud Sanders, Nicoline
van der Sijs, Matthijs Sluiter

Directie
Peter Smulders

Administratie
Heleen Bücker
Leonie Flipsen
Dhyana Pagie

Taaladviesdienst
Roos de Bruyn
Rutger Kiezebrink
Jaco de Kraker
Tamara Mewe
Lydeke Roos
Wouter van Wingerden

Vaste adviseurs
Lexicografie en woordgeschiedenis:
Ton den Boon, Ewoud Sanders;
taalverandering: Joop van der Horst;
etymologie: Marlies Philippa, Nicoline
van der Sijs; woordenboeken en
idioom: Riemer Reinsma.

Bestuur Genootschap Onze Taal
mr. G.C. (Gert) Haverkate, voorzitter
drs. L. (Leo) Voogt, vicevoorzitter
dr. E.H.C. (Els) Elffers, secretaris
drs. M.A. (Margot) Scheltema,
penningmeester
prof. dr. C.J.M. (Carel) Jansen
mr. drs. L. (Bert) Jongsma
lic. M. (Martine) Tanghe

Ereleden
Wim de Bie en Kees van Kooten

Onze Taal verschijnt tienmaal per jaar,
met een dubbelnummer in februari/
maart en juli/augustus.
Prijs los nummer € 6,-.
Lidmaatschap (inclusief abonnement)
voor Nederland, België, Suriname,
Aruba, Curaçao en Sint-Maarten
€ 34,50 per jaar; buitenland binnen
Europa € 47,-; buitenland buiten
Europa € 57,- per jaar.
Digitale *Onze Taal* € 34,50; in combi-
natie met 'papieren' abonnement
€ 50,-.
Prijs collectief abonnement: op aan-
vraag.
Opzegging van het lidmaatschap dient
te geschieden vóór 1 november; het
eindigt dan op 31 december.
Prijs voor CJP-houders € 29,- per jaar;
opgave voor CJP'ers uitsluitend aan
Stichting CJP, Postbus 3572, 1001 AJ
Amsterdam of via www.cjpdeals.nl.
Voor mensen met een leeshandicap
is *Onze Taal* ook in elektronische vorm
beschikbaar. Inlichtingen bij Dedicon:
0486 - 486 486. *Onze Taal* wordt in
elektronische vorm voor brailleschrift
beschikbaar gesteld door de CBB.
Inlichtingen: 0341 - 56 54 99.

Vormgeving: Manifesta, Rotterdam
(Karin Nas-Verheijen)
Druk: Habo DaCosta, Vianen

ISSN 0165-7828

“

Als ik recente taalkunde-
leerboeken inzie ... wat
een vervelende kost!

”

Joop van der Horst (blz. 277)

264 **Ann De Craemer**

Het Nederlands van een zwijgzame koning

De taalvaardigheid van koning Filip

DE BIJBEL IN GEWONE TAAL

270 **Clazien Verheul**

“O, wat heeft die tong van ons veel praatjes!”

272 **Pieter Oussoren**

Mooi gewoon is niet lelijk

274 **Vertaald door ... Matthijs de Jong**

276 **Marc van Oostendorp**

“Taal kan in alle denkbare richtingen veranderen”

Taalkundige Joop van der Horst blikt terug

280 **Maarten van der Meer**

Younique, Ki'shawn en Miracle-of-love

Worden voornamen steeds gekker?

De etymologie van *lachen*, *glimlachen*, etc.

“De eerste glimlach van het Nederlands stamt uit 1691.”

Bladzijde 284

Blz. 267

En verder

- 266 Digitale *Onze Taal* verbeterd
- 267 Voor onze trouwe leden
- 275 *Woordspot* nu bij *Talent* van Malmberg
- 279 Onze Taal steunen – ook als u er niet meer bent
- 294 Contributie 2015

Rubrieken en series

- 267 Reacties
- 268 Vraag en antwoord: tips, trainingen en test
- 275 *Iktionaire: straks*
- 279 Ype
- 282 Iconen van de taalkunde [9]: Pāṇini
- 284 *Woordsprong*: het eerste glimlachje
- 285 *Raarwoord*: de Grote en de Kleine Berin
- 285 Van Aaf tot z: *kids*
- 286 Taalpuzzel
- 286 Matthias Giesen
- 287 Namen op de kaart: taalgrenzen in de zee
- 288 Aanbiedingen voor lezers
- 289 Proftaal: Hoera! Ik ben geboren!
- 290 *Tamtam*: actualiteiten en opinie
- 292 Boeken
- 293 Lezer
- 294 Gesignaleerd
- 294 Taalergernissen
- 295 Taaltje!
- 296 Ruggespraak

Omslagillustratie: Matthijs Sluiter

Koning Filip (samen met koningin Mathilde) nadat hij op de avond van zijn kroning onverwacht zijn volk had toegesproken.

Het Nederlands van een zwijgzame koning

De taalvaardigheid van koning Filip

Koning Filip zit inmiddels ruim een jaar op de Belgische troon. Hoe doet hij het in talig opzicht? Redt hij zich in het Nederlands – toch niet zijn moedertaal?

ANN DE CRAEMER

Er zijn waarschijnlijk maar weinig Vlaamse huiskamers waar nog niet deze zinsnede is gevallen wanneer koning Filip het volk toespreekt: 'Hij kan het niet.' Het was Herman Liebaers, voormalig grootmaarschalk aan het hof, die in 1990 in een interview met *De Morgen* de beroemde uitspraak 'Hij kan het niet, hè' over prins Filip lanceerde – en sindsdien zijn die woorden in het collectieve geheugen van de Belgen blijven hangen. Bij *het* begrijpt iedereen ook meteen waarover

het gaat: het gehele koningschap van Filip, en dat omvat uiteraard ook zijn communicatievaardigheden en beheersing van het Nederlands.

Filip zit sinds 21 juli 2013 op de Belgische troon, en dus is het na meer dan een jaar koningschap tijd om te onderzoeken of 'ze' gelijk hebben wanneer ze beweren dat hij 'het', in dit geval het Nederlands, (nog altijd) niet kan.

Houten klaas

Wie iets over het Nederlands van koning Filip wil zeggen, staat voor een andere opdracht dan wie zich over de taal van koning Willem-Alexander uitsprekt. Laten we een kat een kat noemen: de Nederlandse koning is een vlotte jongen, terwijl de Belgische vorst een stijve hark is. Toen Filip op de dag van zijn kroning een onverwachte avondlijke speech gaf, zei Peter Vandermeersch, Vlaams hoofdredacteur van *NRC Handelsblad*: "Hij was bijna een houten klaas die een presentatie op het balkon van het paleis gaf." Vandermeersch vindt dat een koning

vooral goed moet communiceren, wat Willem-Alexander volgens hem kan – en Filip niet.

Het verschil in karakter tussen de Nederlandse en de Belgische koning uit zich ook in hun communicatietalenten en taalgebruik. Willem-Alexander praat graag en zonder moeite, en is in vergelijking met Filip een ware spraakwaterval. Dat Filip in het Nederlands nog meer dan in het Frans het stilzwijgen boven het praten verkiest, komt natuurlijk doordat Nederlands niet zijn moedertaal is: Filip werd opgevoed in de taal van Molière. Twee maanden vooraleer hij naar de basisschool ging, blokletterde *De Standaard*: “Prins Filip gaat naar eentalige Franse school!” Dit commentaar werd er fijntjes aan toegevoegd: “Saint-Stanislas is een eentalig Frans bischoppelijk college, bekend om zijn echt Brusselse bourgeoisgeest. Er bestaat dus niet het minste gevaar dat de jonge prins, die eenmaal kroonprins van België kan worden, door enig contact met de Nederlandse taal zou worden besmet.”

Bijles

Na zijn lagere school volgde prins Filip de klassieke humaniora aan het Collège Saint-Michel, waar hij de gebruikelijke lessen Nederlands kreeg, maar dat verliep naar verluidt moeizaam. In 1974 vroeg koning Boudewijn raad aan de toenmalige minister van Onderwijs Herman De Croo, die hem de abdijschool in Zevenkerken adviseerde. Filip begon er in het vierde jaar en kreeg eerst nog een spoedcursus Nederlands. Onder meer omdat hij de taal nog steeds niet goed beheerste, werd hij in zijn klas al snel het voorwerp van spot en raakte hij nog meer in zichzelf gekeerd. Na intensieve bijles was zijn Nederlands tegen de kerstvakantie al wat beter. Wat zijn vorderingen beslist ook een duwtje in de rug zal hebben gegeven, is dat Filip in Zevenkerken een relatie begon met de Vlaamse Barbara Maselis. Onder druk van het hof werd het contact echter stopgezet.

Hoe staat het veertig jaar later met het Nederlands van koning Filip? We moeten hier een onderscheid maken tussen enerzijds die publieke verschijningen waarbij hij een voorbereide speech geeft, en anderzijds zijn spontane antwoorden en reacties, waarvan er, omdat Filip geen vlotte babbel heeft, heel wat minder voorhanden zijn.

Bij de voorbereide toespraken van koning Filip kan men alleen zijn uitspraak van het Nederlands beoordelen: omdat de teksten voor hem zijn uitgeschreven, valt hier over eventuele grammaticale of constructiefouten niets te zeggen.

Verzorgde uitspraak

In tegenstelling tot de gangbare publieke opinie in Vlaanderen kan men op de uitspraak van koning Filip eigenlijk maar weinig aanmerken. De meest opvallende fout die hij telkens weer maakt, is dat hij de Nederlandse *h* aan het begin van een woord weglaat. “Alleen et art eeft gesproken, en voilà, et was tijd”, zei hij bij de aankondiging van zijn verlovings in 1999. Veertien jaar later, wanneer hij de troon bestijgt, heeft Filip nog altijd moeilijkheden met de begin-*h*: “Wij ebben ons daardoor nog beter kunnen inleven in de meest diverse sectoren van de maatschappij”, klinkt het in zijn kerstboodschap van

Wat meer stoort dan zijn kleine foutjes tegen de uitspraak van het Nederlands is de houderige intonatie waarmee Filip spreekt.

december 2013. De verklaring hiervoor is dat in het Frans de *h* altijd onhoorbaar is, terwijl in de Nederlandse standaardtaal dat wegvallen van de *h* niet voorkomt. Opvallend is dat Filips vader, koning Albert, geen enkel probleem met de *h* had.

Dat wegvallen van de *h* is het meest opvallende fonetische kenmerk waaruit af te leiden is dat het Nederlands niet de moedertaal van Filip is. Verder heeft hij soms wat moeite met de lange *a* in bijvoorbeeld *aantreden* of *allemaal*, en met de korte *i* in *richten*, maar dat is detailkritiek. Hoewel Vlamingen zich graag vrolijk maken om het Nederlands van hun vorst, zouden velen aan zijn zeer verzorgde uitspraak een voorbeeld kunnen nemen. Waarschijnlijk wordt Filip op dit vlak ook vaak te streng beoordeeld omdat hij taalkundig in de schaduw staat van zijn vader, die ook los van die correcte begin-*h* accentloos Nederlands sprak. Wat meer stoort dan zijn kleine foutjes tegen de uitspraak van het Nederlands is de houderige intonatie waarmee Filip spreekt, waardoor hij retorisch nooit bepaald overtuigend klinkt – maar dat geldt evenzeer voor zijn intonatie in het Frans.

Stuntelige uitspraken

Wanneer we luisteren naar de spontane uitingen van Filip, komen we meer te weten over zijn grammaticale en lexicale beheersing van het Nederlands. De bekendste onhandige uitspraak van prins Filip is ongetwijfeld die waarmee hij in oktober 2011 de geboorte van zijn eerste kind Elisabeth aankondigt. “Het is echt een vrouwtje”, aldus Filip op de persconferentie. Taalkundig fout is het niet, maar het is wel koddig – *een vrouwtje* doet meer denken aan dieren, wanneer het geslacht wordt vastgesteld. In elk geval laat het zien dat de spontaneïteit ver weg is wanneer Filip Nederlands moet praten. Ook legendarisch is zijn reactie wanneer hij in maart 1992 de lancering van het ruimteveer Atlantis bijwoont, met aan boord de Belg Dirk Frimout. De astronaut is een Vlaming, maar om niemand voor het hoofd te stoten, spreekt hij hem tijdens een telefoongesprek in beide landstalen toe. Het is echter Filips stuntelige Nederlands dat alle aandacht trekt wanneer hij vraagt: “Kunt u mij zeggen wat u, wat u euh ... zie, ziet door het venster?”

Dat koning Filip in eerste instantie denkt in het Frans en het Nederlands veeleer ‘gebruikt’, bleek ook toen hij zijn verlovings aankondigde. Eerst vertelde hij de pers in het Frans dat hij wilde benadrukken dat zijn huwelijk met prinses Mathilde niet gearrangeerd was: “Je voudrais vous dire que personnellement, personne ne m’a présenté Mathilde.” Toen hij

dezelfde mededeling in het Nederlands deed, klonk dat als volgt: “Het is zeer natuurlijk geweest en niemand heeft mij Mathilde gepresenteerd.” Het is duidelijk dat Filip *présenter* letterlijk uit het Frans heeft vertaald, terwijl het in beter, of correct, Nederlands had moeten zijn: ‘Niemand heeft Mathilde aan mij voorgesteld.’ Ook op de eerder vermelde avondlijke balkonspeech op de dag van zijn kroning maakte Filip een fout door te letterlijk uit het Frans te vertalen – en dat terwijl hij nochtans een spiekbrieftje in de hand had. “Soyons fier de notre beau pays”, zegt hij eerst in het Frans, waarna de onhandige Nederlandse versie volgt: “Laat ons fier zijn van ons mooi land.” Dat had uiteraard ‘fier zijn op’ moeten zijn – en ook “ons mooi land” is niet correct.

Inspanningen

Koning Filip levert naar verluidt nochtans inspanningen om zijn beheersing van het Nederlands te verbeteren: zo zou hij met zijn personeel Nederlands praten om de taal volledig onder de knie te krijgen. Zijn oudste dochter en eerste troonopvolger prinses Elisabeth volgt al haar lessen in het Nederlands aan het Sint-Jan Berchmanscollege in Brussel. Toen ze in 2011 het kinderziekenhuis van het UZ Gent opende, was het opvallend hoe goed ze Nederlands sprak. “Ik ben blij dat ik mijn naam aan het kinderziekenhuis kan geven”, zei ze in vlekkeloos Nederlands – een accent was er niet te bespeuren.

Haar ouders beseffen dat ze vooral nog veel harten in Vlaanderen te winnen hebben, waar het ko-

ningshuis een pak minder populair is dan in Wallonië. Daar heeft het feit dat de vorsten die aan koning Boudewijn voorafgingen niet eens de moeite namen om Nederlands te praten veel mee te maken. Toch zouden de Vlamingen die zich negatief uitlaten over het Nederlands van koning Filip hem wat meer krediet moeten geven. Hij heeft pas op latere leeftijd Nederlands geleerd, en zoals we weten kan men met de verwerving van een tweede taal maar beter zo vroeg mogelijk beginnen.

De stunteligheid van Filip wanneer hij de taal spontaan moet spreken, lijkt mij overigens niet zo-

Vlamingen die zich negatief uitlaten over het Nederlands van koning Filip zouden hem wat meer krediet moeten geven.

zeer aan een slechte beheersing ervan te liggen, maar aan zijn persoonlijkheid: zo onhandig als zijn lichaamstaal vaak is, zo onhandig is vaak ook zijn taal – en zo goedlachs als koning Albert was, zo ongedwongen was ook diens taalgebruik. Ik geloof dat koning Filip onze taal wel degelijk goed beheerst, maar dat hij een perfecte illustratie is van het feit dat niet alleen de taal die je spreekt maar ook je lichaamstaal veel vertelt over wie je bent.

Volgens royaltywatchers hebben Filips stunteligheid en schroom hun oorsprong in een ongelukkige jeugd aan het hof, en in het feit dat hij te lang werd afgeschermd van de buitenwereld. Daar komt nog bij dat Filip naar verluidt heel gevoelig is voor kritiek, wat hem waarschijnlijk vaak verlamt wanneer hij Nederlands praat: hij weet op voorhand al dat het voor veel Vlamingen nooit goed genoeg zal zijn.

Daarom, beste Vlamingen, deze oproep: geef hem wat krediet, en zijn Nederlands zal er alleen maar beter op worden. ◀

Digitale Onze Taal verbeterd

Onze Taal is al bijna zeven jaar ook in digitale vorm te lezen. Onlangs is deze elektronische versie van *Onze Taal* aangepast aan de jongste ontwikkelingen. Vanaf 1 oktober is die ook niet alleen beschikbaar in de vertrouwde (en verbeterde) online-versie, maar ook in een speciale editie voor tabletcomputers en smartphones, die ook offline te lezen is.

Het digitale tijdschrift biedt enkele extra's ten opzichte van de papieren versie, zoals koppelingen naar andere websites, filmpjes en geluidsbestanden. Bovendien hebben 'digitale abonnees' ook toegang tot het online-archief met alle tot nu toe verschenen jaargangen van *Onze Taal*.

Meer informatie en aanmeldingen:
www.onzetaal.nl/tijdschrift/digitaal

Foto: Jos Praat

Nederlandstalige tatoeages

JOS PRAAT - DEN HAAG

Mooi artikel van Sebastiaan van Loosbroek over de populariteit van tekstuele tatoeages ('Mijn huid is een kladblok', *Onze Taal* juli/augustus). Daags na lezing ervan spotte ik een bijzondere Nederlandstalige tatoeage. Hij behoort toe aan de 30-jarige Hagenaar Jop, die hem na het nuttigen van enkele biertjes door een kennis had laten zetten – wat hijzelf, bij nader inzien, toch ook wel een heel slecht idee vond.

Afscheidsgroeten in winkels

GEORGE A. KOEZE - DEN HAAG

De heer Snoek uit Rotterdam wees in de juli/augustaflevering van de rubriek

'Gesignaleerd' op het veelvuldig gebruik van *fijne dag* nog en *geniet van uw weekend* door caissières en ander personeel in winkels. Mij is als leraar in het voortgezet onderwijs opgevallen dat steeds meer leerlingen deze uitspraken ook bezigen bij het verlaten van het lokaal na de les. Deze trend is al ongeveer twee jaar gaande.

Ik waardeer het zeer dat de bedrijfsleidingen van supermarkten en warenhuizen blijkbaar een deel van de opvoeding van kinderen hebben overgenomen, en dan met name als het gaat om beleefd gedrag. Ik leerde dat vroeger nog gewoon thuis. Hoewel ik als leraar niet zo positief ben over bijbaantjes (het wordt geregeld als smoes gebruikt voor het ontbreken van huiswerk), begin ik nu toch ook de positieve kanten ervan in te zien.

Vluchtoord Nunspeet

ERIC MUNK - ZWOLLE

In zijn rubriek 'Namen op de kaart' in het juli/augustusnummer van *Onze Taal* schrijft Riemer Reinsma over het 'Vluchtoord Nunspeet', een kamp voor Belgische oorlogsvluchtelingen dat daar in de Eerste Wereldoorlog bestaan heeft. Hij stelt dat in Nunspeet alle zichtbare sporen van het vluchtoord zijn uitgewist. Dat

Reacties naar:

redactie@onzetaal.nl, of

Redactie *Onze Taal*, Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag.

Formuleer uw reactie kort en bondig, bij voorkeur in niet meer dan 250 woorden.

klopt niet helemaal, want aan de Eperweg is nog immer de begraafplaats te vinden waar de in het vluchtoord overleden bewoners ter aarde besteld werden. Bijna 650 graven liggen daar – een pijnlijke herinnering aan de deplorabele omstandigheden in het kamp. <

'Pa zei dat ma's ei pa's ei was'

FRED ZWARTS - TEN BOER

Jaap Toorenaar kwam in het juli/augustusnummer terug op zijn artikel over wijsheden van ouders en grootouders in het aprilnummer. Die tweede bijdrage had als titel 'Pa zei dat ma's ei pa's ei was'. Ik herinner me die regel uit een langer gedicht, dat mijn schoonmoeder af en toe reciteerde. Enig zoeken op internet leverde de complete tekst op (van de hand van Hens Clinge Doorenbos, 1884-1978). Hierin is de relatie met het paasfeest ook duidelijker. Gesproken is de tekst spannender dan geschreven. Bij het schrijven moet je keuzes maken die ten koste gaan van de dubbelzinnigheden.

Pa was Éérste Paasdag jarig,
En de Twééde Paasdag Ma;
Daardoor was 't die Paasdag Ma's dag,
Schoon 't ook Paasdag was voor Pa.
Pa's feest was dus dubbel Paasfeest,
En ziet, Ma's feest dat was Paas;
('k Meen: op Ma's feest was het Paasfeest,
Want Ma's feest valt niet op Pa's.)
En ik weet nog goed wat Pa zei,
Toen Ma's kip een paasei lei:
Pa zei: 't paasei is niet Pa's ei!
Ma zei: Paasei is van mij.
Pa zei: Ma zei dus, dat Ma's ei
Paasei was, maar niet voor Pa;
Ma zei: Ma's ei is Ma's paasei
En Pa's ei is óók van Ma.

(Liedjes)schrijver en cabaretier Hens Clinge Doorenbos (1884-1978).

Voor onze trouwe leden

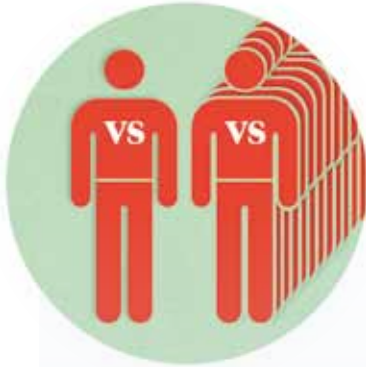
Wie lid wordt van een vereniging of abonnee van een tijdschrift krijgt vaak een welkomstcadeau. Dat is begrijpelijk. Maar zouden ook trouwe leden niet af en toe zo moeten worden beloond? Ja, vinden wij.

Daarom verloot *Onze Taal* vanaf nu elke maand tien taalboeken onder de vaste leden. Iedereen die meerdere jaren lid is van *Onze Taal*, loot mee. Elke maand tien kansen op een gratis taalboek in de bus – als uiting van waardering voor uw verbondenheid. De eerste tien winnaars krijgen binnenkort bericht.

Vraag en antwoord

De VS heeft/hebben

? Wat is juist: 'De VS heeft veel invloed' of 'De VS hebben veel invloed'?

Illustratie: Matthijs Sluiter

! Het is beide juist. De gram-matica- en taaladviesboe-ken keuren beide vormen goed, en ook in de praktijk is er geen duidelijke voorkeur.

Als het onderwerp van de zin een meervoudig woord als kern heeft, volgt in de regel een meervoudige persoons-vorm: 'De vrouwen fietsen naar hun werk' (het onder-werp is *de vrouwen*, de per-soonsvorm is *fietsen*). Dat geldt ook voor de meeste meervoudige namen, die over het algemeen inhoudelijk ook duidelijk naar meerdere ele-menten verwijzen:

- De Verenigde Naties ne-men een resolutie aan.
- De Seychellen staan be-kend om hun schoonheid.
- Burgemeester en wethou-ders vergaderen vandaag.

Het enkelvoud is in deze zin-nen wel mogelijk, maar ta-melijk ongebruikelijk.

Van sommige meervoudi-ge namen wordt vaak de af-korting gebruikt: VN voor *Verenigde Naties*, VS voor *Verenigde Staten*, B en W voor *burgemeester en wet-houders*. In dat geval ver-dwijnt voor veel mensen de meervoudige betekenis enigszins naar de achter-grond; er wordt dan meer gedacht aan het land of de instelling als geheel. Daarom wordt bij afkortingen wat vaker dan bij de volledige naam voor een enkelvoudig werkwoord gekozen. Het meervoud is echter ook juist:

- De VN neemt/nemen een resolutie aan.
- B en W vergadert/verga-deren vandaag.
- De VS heeft/hebben veel invloed.

Bedrijfsnamen

Bij bedrijfsnamen die een meervoudig karakter hebben, wordt bijna altijd een enkelvoudig werkwoord gebruikt, zeker als het een afkorting betreft:

- Natuurmonumenten bezit veel natuurgebieden in Neder-land.
- Koninklijke Hoogovens fuseerde in 1999 met British Steel.
- C&A heeft een nieuwe collectie.

Een uitzondering is *Nederlandse Spoorwegen*; hierbij bestaat in de praktijk juist een voorkeur voor een meervoudig werk-woord: 'De Nederlandse Spoorwegen werken aan een nieuwe dienstregeling.' In de praktijk wordt overigens vrijwel altijd de afkorting gebruikt, en daarbij past een enkelvoud het best: 'De NS werkt aan een nieuwe dienstregeling.' Dat geldt nog sterker als het lidwoord wordt weggelaten, zoals (de) NS zelf doet: 'NS werkt aan een nieuwe dienstregeling.'

LETTERLIJK EN FIGUURLIJK

Aan de kaak stellen

? Waar komt *iets aan de kaak stellen* vandaan en wat betekent het?

! *Aan de kaak stellen* betekent dat je openbaar maakt dat je iets slecht of schandelijk vindt – zoals in *misstanden aan de kaak stellen*, of *iemands gedrag aan de kaak stellen*.

Het woord *kaak* betekent hier 'schavot, verhoging waarop misdadigers stonden'. De uitdrukking gaat terug op het vroe-gere gebruik om misdadigers voor het oog van het publiek te straffen en/of door het publiek te laten bespotten. Aanvanke-lijk luidde de uitdrukking dan ook *iemand op de kaak stellen*.

Later werd het schavot vervangen door een paal of ver-hoging tegen de wand van het stadhuis, maar de aanduiding *kaak* bleef in gebruik en kreeg de betekenis 'schandpaal' erbij.

Foto: Gemeente Culemborg

'Kaak' aan het stadhuis van Culemborg.

De uitdrukking veranderde daardoor van *op de kaak stellen* in *aan de kaak stel-len*. Het woord *schandpaal* vinden we terug in een uitdrukking met bijna dezelfde betekenis: *aan de schandpaal nagelen*, oftewel 'openlijk te-rechtstellen, publiekelijk terechtwijzen'.

Afkorting aan eind van zin

? Als er aan het eind van een zin een afkorting staat die op een punt eindigt, komt daar dan nog een extra punt achter?

! Nee, aan het einde van de zin komt maar één punt. De slotpunt van de afkorting en de slotpunt van de zin vallen dan als het ware samen. Als de afkorting aan het einde van een citaat staat, komt er ook geen extra punt achter. Voor-beelden:

- Hierbij reageer ik op uw brief van 1 juli jl.

- Stuur de bon zo snel moge-lijk in a.u.b.
- Op het bord stond: "Niet aankomen s.v.p."

Andere leestekens, zoals een uitroep-teken, vraagteken, dubbele punt of komma, blij-ven wel staan na de punt van de afkorting:

- Kom naar het straatfeest op 3 oktober a.s.!
- Wat doet u op 3 oktober a.s.?
- Feest op 3 oktober a.s.: onze zaak bestaat tien jaar!
- Mevrouw De Korte, mana-ger a.i., zal u ontvangen.

Het bovenstaande geldt alleen voor afkortingen die met punten worden geschreven. Na tv, pc, cv en dergelijke komt wél een zinseindeteken: 'Dat staat goed op je cv.'

Er()achter()komen

? 'Hoe ben je er()achter() gekomen?': is het *erachtergekomen*, *erachtergekomen*, *erachtergekomen* of *er achtergekomen*?

! Juist is 'Hoe ben je erachter gekomen?'

■ Het gaat hier om de constructie *achter iets komen* (bijvoorbeeld: *achter de oplossing komen*). Daarin is *achter* een voorzetsel, dat samen met *iets* (of *de oplossing*) een zinsdeel vormt; het werkwoord *komen* staat daar los bij. Zo'n zinsdeel dat met een voorzetsel begint, kan veelal vervangen worden door het woord *er* met datzelfde voorzetsel *erachter* – dus 'Ik zit onder de boom' is te vervangen door 'Ik zit eronder', 'Hij geniet van de vakantie' door 'Hij geniet ervan', en zo ook 'Hoe ben je achter de oplossing gekomen?' door 'Hoe ben je erachter gekomen?'

Zo'n combinatie van *er* en een voorzetsel wordt uiteraard alleen aaneengeschreven als die twee delen direct achter elkaar staan; het gaat niet op als er een of meer woorden tussen staan: 'Wij rekenen er niet op',

'Hij kwam er uiteindelijk niet achter.'

Op de webpagina www.onzetaal.nl/er is meer uitleg te vinden, met honderden voorbeelden (en ook enkele uitzonderingen).

Enig(e) kinderen

? Wat is het meervoud van *enig kind* ('kind zonder broers of zussen'): *enige kinderen* of *enig kinderen*?

! Zowel *enige kinderen* als *enig kinderen* is te verdedigen.

■ Normaal gesproken krijgt een bijvoeglijk naamwoord een buigings-*e* als het voor een meervoudig woord staat: *leuke kinderen*, *vrolijke meiden*. Ook *enig* is een bijvoeglijk naamwoord, dus de vorm *enige kinderen* ligt het meest voor de hand. Maar er zijn zinnen waarin die vorm verwarrend kan zijn, omdat *enige* ook 'enkele, een paar' of 'heel leuke' kan betekenen: 'Op de foto stonden enige kinderen.' Mogelijk wordt *enige kinderen* daarom in de praktijk geregeld vervangen door *enig kinderen*.

Die vorm sluit bovendien aan bij het verschijnsel dat vaste woordcombinaties in het meervoud vaak zonder *e* worden geschreven. Zo geven de meeste woordenboeken bij *kort geding* twee meervoudsvormen: *korte gedingen* en *kort*

Foto: 123RF.com

Hoe noem je meer dan één *enig kind*? 'Enige kinderen'?

gedingen. Omdat *enig kind* een vaste combinatie met een specifieke betekenis is, is het niet vreemd dat voor veel mensen de meervoudsvorm zonder *e* ook heel gewoon klinkt. Die vorm is zó gangbaar dat hij wat ons betreft niet hoeft te worden afgekeurd.

TAALTRAININGEN

Dit najaar geeft Onze Taal weer diverse taaltrainingen. Leden van Onze Taal kunnen met ongeveer € 35,- korting deelnemen.

- 9 oktober, Amsterdam: opfrustraining taalregels
- 13 oktober ('s avonds), Den Haag: werkwoordspelling
- 28 oktober, Tilburg: opfrustraining taalregels
- 1 november, Amsterdam: spelling
- 4 november, Deventer: spelling
- 13 november, Zwolle: opfrustraining taalregels
- 20 november, Amsterdam: opfrustraining taalregels

Meer informatie vindt u op www.onzetaal.nl/taaltrainingen.

MEER TAALADVIES?

Direct antwoord op een taalvraag? De Taaladviesdienst is elke werkdag telefonisch bereikbaar op 0900 - 345 45 85 (zie ook het colofon). Op onze website vindt u bovendien zo'n 2000 taaladviezen: www.onzetaal.nl/taaladvies.

Test

A. Test uw spellingkennis

1. a. drone'tje
b. dronetje
c. droontje
2. a. matroeskapoppetjes
b. Matroeskapoppetjes
c. matruschkapoppetjes
3. a. toegeëigend
b. toege-eigend
c. toe-geëigend

B. Vergroot uw woordenschat

1. *hybris*
a. deels elektrische auto
b. overmoed
c. twijfel
2. *loewakkoffie*
a. Javaanse koffie die binnen de omheining van de kampong groeit
b. koffie van bonen die door de loewakrat zijn opgegeten en uitgepoept
c. surrogaatkoffie van gemalen planten
3. *hork*
a. kikvors
b. lomp persoon
c. stijf persoon

C. Zoek de fouten

1. Toen medestudenten me er van betichten een simultant te zijn, een pathologische leugenaar en een querelant, besloot ik een timeout in te lasten.
2. Ik schatte hun in als onuitstabare bemoeials, maar besloot toch om met een counseling van-mens-tot-mens te proberen mijn sociale leven weer op te kalfateren.

D. Extra

Hoe heet dit wapen: goedendag, piek, strijdvllegel of morgenster?

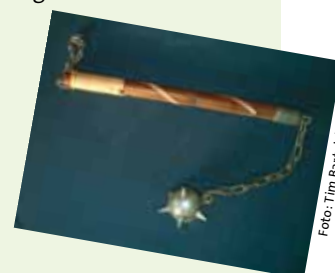

Foto: Tim Bartel / Wikimedia

De antwoorden vindt u op bladzijde 294 van dit nummer.

KORTE TAALTIPS

Hobby's Een meervoud van een woord op -y (zonder klinker ervoor) eindigt op -y's: *baby* - *baby's*, *hobby* - *hobby's*, *lolly* - *lolly's*, *penalty* - *penalty's*, etc. >> www.onzetaal.nl/baby

Hun/hen/ze In plaats van *hun* of *hen* kun je meestal ook *ze* gebruiken; dat klinkt vaak wat vlotter. >> www.onzetaal.nl/ze

Werk ze Het is niet 'Werkse!' en 'Eetse!' of 'Werkze!' en 'Eetze!', maar 'Werk ze!' en 'Eet ze!' >> www.onzetaal.nl/werkze

Labyrint(h) In *labyrint* komt geen *h* na de *t*, evenmin als in bijvoorbeeld *triatlon*, *antraciet* en *antrax*. >> www.onzetaal.nl/antrax

Deze maand verschijnt de Bijbel in Gewone Taal. Clazien Verheul van het Nederlands Bijbelgenootschap legt uit hoe de vertaling is aangepakt, en daarna bespreekt predikant en bijbelvertaler Pieter Oussoren het resultaat.

Illustratie: Matthijs Sluiter

CLAZIEN VERHEUL

NEERLANDICUS BIJ HET NEDERLANDS BIJBELGENOOTSCHAP

“O, wat heeft die tong van ons veel praatjes!”

Over de Bijbel in Gewone Taal

De Bijbel is een boek dat voor velen grote betekenis heeft, een boek dat mensen lezen als bron van hun geloof, of als literaire en culturele klassieker. Maar de Bijbel is voor lang niet iedereen even toegankelijk. Bestaande bijbelvertalingen, zowel traditionele als moderne, zijn wat taalgebruik betreft vaak nogal moeilijk. Daarom besloot het Nederlands Bijbelgenootschap in 2006 om een vertaling van de Bijbel te maken die begrijpelijk is voor een

zo groot mogelijke lezersgroep: de Bijbel in Gewone Taal (BGT). Het is een vertaling uit de Hebreeuwse en Griekse bronteksten, gemaakt door bijbelwetenschappers en neerlandici. De BGT is niet bedoeld als vervanging van andere bijbelvertalingen, maar als een aanvulling daarop.

De BGT is eenvoudiger dan eerdere bijbelvertalingen, zoals de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV, 2004) of de Groot Nieuws Bijbel (GNB, 1983, herzien in 1996). Een voorbeeld:

1 Korintiërs 13:12

Nieuwe Bijbelvertaling (NBV, 2004)

Nu kijken we nog in een wazige spiegel, maar straks staan we oog in oog. Nu is mijn kennen nog beperkt, maar straks zal ik volledig kennen, zoals ik zelf gekend ben.

Groot Nieuws Bijbel (GNB, 1983)

Nu kijken we nog in een spiegel, we zien niet rechtstreeks, maar dan staan we oog in oog. Nu is mijn kennis nog beperkt, maar dan zal ik volledig kennen. Zoals ik zelf door God gekend ben.

Bijbel in Gewone Taal (BGT, 2014)

Nu zien we God nog niet. We merken wel dat hij er is, maar we zien hem niet. Maar straks, in de nieuwe wereld, zullen we God zien met onze eigen ogen. Nu weten we nog lang niet alles over God. Maar dan zullen we hem echt kennen, zoals hij ons nu al kent.

De NBV doet zo veel mogelijk recht aan de eigen taal en stijl van elk bijbelboek, en gebruikt daarvoor de volle breedte van de taal. De GNB gebruikt “omgangstaal”, waarin traditionele taal en jargon vermeden worden, om begrijpelijk te zijn voor lezers die niet vertrouwd zijn met bijbels en kerkelijk taalgebruik.

Ook de BGT gebruikt omgangstaal, maar gaat veel verder in het streven naar begrijpelijkheid en duidelijkheid. In de tekst hiervoor is bijvoorbeeld het beeld van de spiegel vervangen door een heldere beschrijving van wat ermee bedoeld is, en is ook duidelijk gemaakt waar de lezer aan moet denken bij “straks” (NBV) of “dan” (GNB).

Gewone woorden

Hoe heeft de Bijbel in Gewone Taal de nagestreefde begrijpelijkheid bereikt? Om te beginnen zijn er woorden gebruikt die iedereen kent: *werk* is gewoner dan *arbeid*, *verdriet* is bekender dan *droefenis*. De BGT gebruikt minder dan 4000 verschillende woorden. De vertalers zijn uitgegaan van de 2000 meestvoorkomende woorden in het Nederlands, en deze basiswoordenschat werd gaandeweg uitgebreid met woorden die voor het vertaalwerk nodig waren (zoals *kameel*, *geheimzinnig* en *gevekt*). Typisch bijbelse termen zijn opgenomen in een verklarende woordenlijst (bijvoorbeeld *profeet*, *offer*, *dopen*). Traditionele termen zijn meestal vermeden (*gerechtigheid*, *genade*, *barmhartigheid*) en ingeruild voor duidelijkere equivalenten.

Daarnaast zijn de zinnen in de BGT gemiddeld een stuk korter dan in andere bijbelvertalingen.

Maar het belangrijkste uitgangspunt was een heldere zinsstructuur, waarin informatie die bij elkaar hoort, ook bij elkaar staat. Complexe bijzinnen zijn vermeden.

Een toegankelijke tekst vraagt ook om duidelijke verbanden en verwijzingen, en een logische samenhang. Vaker dan in andere bijbelvertalingen is er in de BGT een helder verband gelegd tussen zinnen, met verbindingswoorden als *maar*, *want* en *daarom*. Soms is er in een bijbelvers ook geschoven met de volgorde van zinnen. In het voorbeeld op de volgende bladzijde past de lange aanloop waarmee de directe rede in de NBV begint wel bij de nederige houding van de spreker, maar het duurt lang voordat de lezer ziet waar het om gaat. In de BGT is de strekking direct duidelijk.

‘De Heer is mijn herder’ in gewone taal

In de Bijbel in Gewone Taal is veel beeldspraak ‘uitgeschreven’ – dat wil zeggen: er wordt vermeld wat met een beeld wordt bedoeld. In de bekende Psalm 23, bijvoorbeeld, wordt expliciet benoemd wat een herder doet: zorgen.

Nieuwe Bijbelvertaling:

23 Een psalm van David.

De HEER is mijn herder,
het ontbreekt mij aan niets.

² Hij laat mij rusten in groene weiden
en voert mij naar vredig water,

³ hij geeft mij nieuwe kracht
en leidt mij langs veilige paden
tot eer van zijn naam.

⁴ Al gaat mijn weg
door een donker dal,
ik vrees geen gevaar,
want u bent bij mij,
uw stok en uw staf,
zij geven mij moed.

Bijbel in Gewone Taal:

Psalm 23

¹ Een lied van David.

De Heer zorgt voor mij

De Heer zorgt voor mij,
zoals een herder voor zijn schapen zorgt.
Hij geeft me alles wat ik nodig heb.

²⁻³ Hij leidt mij,
zoals een herder zijn schapen leidt
naar groen gras en fris water.
Bij de Heer ben ik veilig,
hij geeft mij nieuwe kracht,
zo goed is hij.

⁴ Ik ben niet bang,
ook al is er gevaar,
ook al is het donker om mij heen.
Want u bent bij mij, Heer.
U beschermt me,
u geeft mij moed.

Nieuwe Bijbelvertaling (NBV, 2004)

³⁶ en nu zullen wij de koning zeggen wat hij [nl. de droom – CV] betekent: ³⁷ U, majesteit, koning der koningen, aan wie de God van de hemel het koningschap, en macht, kracht en eer heeft verleend, ³⁸ aan wiens hand hij de mensen, de dieren van het veld en de vogels van de hemel heeft toevertrouwd, waar zij ook wonen, aan wie hij heerschappij heeft geschonken over allen – u bent dat hoofd van goud!

Bijbel in Gewone Taal (BGT, 2014)

³⁶ Nu zal ik uw droom uitleggen. ³⁷⁻³⁸ Het hoofd van goud, dat bent u! Want u bent de belangrijkste van alle koningen. De God van de hemel heeft u koning gemaakt. Door hem bent u zo machtig en beroemd geworden. Hij laat u regeren over alle mensen, en ook over de dieren en de vogels.

Duidelijke tekst

Soms is informatie die in de brontekst onder de oppervlakte aanwezig is, expliciet weergegeven. De lezer van nu heeft immers niet de voorkennis van de lezers voor wie de teksten destijds geschreven zijn – hij is in zekere zin een buitenstaander. Die explicitering kan toegepast zijn bij namen (voor “Dan” en “Benjamin” staat respectievelijk “de stam” en “het gebied”), gewoontes (aan “kleren scheuren” is toegevoegd: “als teken van rouw”) en situaties (als Petrus naar het dak gaat om te bidden, wordt vermeld dat dit een plat dak is).

Het uitgangspunt van toegankelijkheid in de Bijbel in Gewone Taal gold ook voor het beeldend taalgebruik. Daarom is in een vergelijking soms de vergelijkingsgrond geëxpliciteerd (dus niet “als een palm is je gestalte”, zoals het in de NBV staat, maar “je bent zo slank als een palmboom”). Bij moeilijke beeldspraak wordt soms de betekenis vertaald, bijvoorbeeld in Psalm 18:3. De NBV heeft daar: “Heer, mijn rots, mijn vesting”, de BGT: “U beschermt me, bij u ben ik veilig.” Op het gebied van beeldspraak

gaat de BGT verder dan alle andere vertalingen. Maar waar mogelijk is beeldspraak behouden, zoals in Jakobus 3:5. In de GNB luidt de tekst: “Ze [de tong] is maar een klein lichaamsdeel, maar ze kan zich beroemen op grote dingen.” Krachtiger is de NBV: “Zo is ook de tong een klein orgaan, maar wat een grootspraak kan hij voortbrengen!” Ook in de BGT ‘doet’ de tong iets, maar de tekst is eenvoudig en direct: “De tong is maar een heel klein deel van ons lichaam. Maar o, wat heeft die tong van ons veel praatjes!”

Vertalen is altijd een kwestie van winst en verlies. Uit de voorbeelden mag blijken dat er in de Bijbel in Gewone Taal soms nuances en stilistische hoogstandjes verloren gaan in het streven naar duidelijkheid. Maar de winst is groot: uit de eerste reacties blijkt dat de duidelijkheid van deze vertaling veel lezers helpt om dieper door te dringen in de bijbelse teksten. <

Meer informatie: www.onzetaal.nl/bgt

Mooi gewoon is niet lelijk

Bijbelvertalen en de Bijbel in Gewone Taal

De nieuwe Bijbel in Gewone Taal is een van de vele bijbelvertalingen van de laatste decennia. Wat voegt die toe?

PIETER OUSSOREN

PREDIKANT VAN DE LUTHERSE KERK IN APELDOORN EN VERTALER VAN DE NAARDENSE BIJBEL

Om op het gebied van bijbelvertalingen alles wat mooi is mee te maken ben ik in het goede jaar geboren: 1943. Ik kon opgroeien met de Statenvertaling en de ‘Nieuwe Vertaling’ die het Nederlands Bijbelgenootschap in 1951 uitbracht. Als puber ving ik iets op van de weergaloze woede die deze vertaling bij bijbelwetenschapper Frans Breukelman opwekte: niet nieuw genoeg! In elk geval niet op de goede manier, vond hij. Hij had meer een ‘concordante’ vertaling willen hebben, volgens het principe ‘eendere woorden eender vertaald en verschillende woorden verschillend’, naar het voorbeeld van de Duitse vertaling van het Oude Testament door Martin Buber en Franz Rosenzweig.

Toen ik de adolescentie intrad, net tóén, bleek de wereld om mij heen vervuld van nieuwe vertaalvreugde. De Groot Nieuws Bijbel begon te komen en de Willibrordvertaling. Pé Hawinkels ging met Pius Drijvers aan het werk. Zij creëerden een eigentijds en zwierig 'Bijbel-Nederlands' zoals we nog niet hadden gehad. Ida Gerhardt en Marie van der Zeyde brachten een zingbare en poëtische prozavertaling van de Psalmen. Huub Oosterhuis bracht met een klein gezelschap vijftig psalmen weer heel anders. De 'dames' sloten graag aan bij wat er in de loop der eeuwen aan protestantse bijbeltaal was ontwikkeld; Oosterhuis zocht om te beginnen voor zijn eigen rooms-katholieke kerk naar een nieuw sober 'kerk-Nederlands'.

Sturm und drang

Ik heb ervan genoten en geniet er nog steeds van, die sturm und drang inzake bijbelvertalen in de jaren zestig. Elke vertaling voegde weer iets toe, elke nieuwe 'insteek' maakte bijbellezen tot een nog groter genoegen. In het vertrouwen dat met vele en verschillende vertalingen naast elkaar de Bijbel maximaal verstaan kon worden, heb ik mij vanaf het begin van de jaren zeventig gewaagd aan wat 'moeilijker' bijbelvertaalwerk ten behoeve van 'leerhuizen' (kerkelijke studiegroepen) en kerkdiensten. Dat leidde in 2004 tot de verschijning van de Naardense Bijbel, twee weken voordat de Nieuwe Bijbelvertaling uitkwam en enkele jaren voordat we verrijkt werden met de Herziene Statenvertaling.

Mijn hoofddoel met de 'Naardense' vertaling is niet begrijpelijke en gewone taal geweest, ook niet ónbegrijpelijke en óngewone taal, maar het hoorbaar en zichtbaar maken van in de Hebreeuwse en Griekse brontekst 'repeterende' woorden en woordstammen, en het helder maken van naamgevingen als die in de brontekst ook helder zijn (dit laatste naar het voorbeeld van de Groot Nieuws Bijbel). Als in Genesis 1-11 bijvoorbeeld tachtig keer in het Hebreeuws iets met 'rood' of 'bloed' voorkomt, mag je bij mij rekenen op tachtig keer 'rood' of 'bloed' in het Nederlands.

Maar niemand is verplicht te doen als ik, en ik juich tot nu toe elke nieuwe bijbelvertaling toe, zeker een vertaling als de Bijbel in Gewone Taal. Want die maakt haar pretenties waar: vanuit de grondtekst de Bijbel opnieuw vertalen in niet te lange (hoofd)zinnen – en zeker niet in een keten van zinnen –, zonder 'verschuivende beelden' en archaïsche beeldspraken. Neem nu de volgende passage uit Prediker:

Prediker 12:1-3

Naardense Bijbel (2004)

- 1 Gedenk je schepper
in de dagen van je jongelingschap,-
zolang nog niet komen
de dagen van het kwaad
en jou bereiken
jaren waarvan je moet zeggen:
die bevallen me niets!-
- 2 zolang nog niet duister wordt
de zon en al het licht,
de maan en de sterren,-
en niet de wolken na de stortbui terugkeren;
- 3 ten dage
dat de bewakers van het huis gaan bibberen
en de mannen die alles vermochten
krom lopen,-
de meelmaalsters staan te niksen
omdat zij met te weinig zijn
en de vrouwen zelf verdonkeren
die altijd uitzagen door de vensters;

Bijbel in Gewone Taal (2014)

- 1 Denk aan God die je gemaakt heeft. Denk aan hem zolang je nog jong bent. Want straks komen de slechte dagen. Dan komt de tijd dat je geen plezier meer in het leven hebt.
- 2 Denk aan God die je gemaakt heeft. Straks wordt het donker. Dan verdwijnt het licht van de zon, van de maan en de sterren. Dan blijft het bewolkt, ook als de regen ophoudt.
- 3 Straks ben je oud. Je handen gaan trillen en je benen gaan krom staan. Je tanden vallen uit je mond. Je ogen zien niets meer.

Voor vers 3 heb ik in gewone taal trouwens een heel andere tekst in gedachten, bijvoorbeeld: 'Er komt een tijd / dat de slimste kerels / zitten te suffen / en niets meer voor elkaar krijgen; / gehaaide wijven van vroeger / voor wie elke vent plat ging / willen niet eens meer / haken of breien.' Maar dat is een kwestie van interpretatie. Het laat onverlet dat de Bijbel in Gewone Taal werkt en een soepele, ritmische en bijna psalm-achtige Nederlandse tekst oplevert die het in zich heeft om 'klassiek' te worden in kerkdiensten en op concertpodia. Met de 'gevende' taal wordt vrij omgegaan omdat voor de 'ontvangende' taal strenge eisen gelden. Dat levert méér poëzie op dan wanneer in de ontvangende taal alles mag als het maar simpel is, want de Bijbel in Gewone Taal is niet zomaar simpel: de vorm (zinslengte!) en de constructie worden streng bewaakt.

Zo is het ook elders in de eerste teksten van de Bijbel in Gewone Taal, die dit voorjaar al zijn gepubliceerd. Naar het inspirerende voorbeeld van de Duitse BasisBibel

In de Bijbel in Gewone Taal is de vorm net zo belangrijk als de inhoud.

– die overigens nog niet compleet is – is de Bijbel in Gewone Taal niet kinderachtig; er is geen sprake van verkleuring van de bijbeltekst, laat staan verduistering daarvan – behalve wanneer ook de Bijbel in Gewone Taal in het Johannesevangelie de Galilese jood Jezus en zijn Galilese medejoden opposanten laat zijn van "de Joden". Onbegrijpelijk dat die "Joden" geen 'Judeeërs' mogen zijn, bewoners van Judea, in tegenstelling tot Galileeërs, bewoners van Galilea, en Samaritanen, bewoners van Samaria. 'Joden' (mensen van het joodse geloof) zijn ze alle drie. Het is daarom heel vreemd om alleen de Judeeërs Joden te noemen, en het suggereert dat Jezus en zijn leerlingen niet van het joodse geloof waren. Dat is en wordt binnen de christenheid ook heel vaak gedacht, maar daar moet je in het vertaalwerk een oude tekst niet mee besmetten, zelfs niet als je het dogma aanhangt dat de evangelist Johannes niet de leerling Johannes is maar een Jodenhater uit de tweede eeuw.

Literatuur

Maar in het algemeen is de Bijbel in Gewone Taal, net als de Duitse BasisBibel, geslaagd omdat hij serieus neemt dat de grondtekst in de eerste plaats literatuur is, waarbij de vorm net zo belangrijk is als de inhoud. Ook de Bijbel in Gewone Taal is literatuur!

Wel zou ik wensen dat de regelval van de BasisBibel, met niet-uitgevulde regels, alsmede de 'aantekeningen' daarin en het fraaie omslag ook in Nederland mogelijk waren: meer 'Bijbel' dus. Een serieuze bijbelvertaling – en dat is de Bijbel in Gewone Taal – verdient het om een mooi boek te worden, in heel verschillende uitvoeringen en ook als kanselbijbel.

Zelf zal ik in mijn kerkdiensten vaak gebruik gaan maken van de Bijbel in Gewone Taal. Het liefst zou ik het vertaalteam van de Bijbel in Gewone Taal zien werken aan een 'Naardense Bijbel op z'n Bussums', oftewel de Naardense Bijbel in gewone taal zonder het principe van concordantie ('eendere woorden eender') op te geven. Misschien kan ik 'mijn' uitgever zover krijgen. <

VERTAALD DOOR ...

Wie vertaalt, loopt onvermijdelijk tegen de grenzen van de taal aan. In deze rubriek presenteert elke maand een vertaler zijn of haar weerbarstigste vertaalprobleem – en de uiteindelijke oplossing. Dit keer een bijbelvertaler.

Matthijs de Jong

Wat is het grootste vertaalprobleem dat u bent tegengekomen?

"Bij het vertaalwerk aan de Bijbel in Gewone Taal betrof een van de lastigste dilemma's de Griekse woordgroep *basileia tou theou*. Dit begrip komt in het Nieuwe Testament vaak voor, en wordt in vrijwel alle Nederlandse bijbelvertalingen weergegeven als 'het koninkrijk van God'. Nu is het woord *koninkrijk* niet bijzonder moeilijk, dus waarom zou je lezers zo'n traditioneel bijbels begrip ontnemen? Tegelijk knaagde het. *Koninkrijk* heeft hier niet de gebruikelijke betekenis, het gaat niet om een geografisch-politieke eenheid. Bovendien brengt 'het koninkrijk van God' niet goed op de moderne lezer over wat *basileia tou theou* eigenlijk wil zeggen."

Hoe hebt u het opgelost?

"Het begrip *basileia tou theou* hoort bij de belevingswereld van de eerste eeuw van onze jaartelling. Het duidt op de alomvattende heerschappij van God, die op het punt staat om door te breken. Het gaat om iets wat een einde maakt aan de bestaande situatie, de komst van een nieuwe tijd. Uiteindelijk hebben we daarom gekozen voor 'Gods nieuwe wereld'. Daarmee wordt de kern van het bijbelse begrip duidelijker overgebracht. Dat past bij de doelstelling van de Bijbel in Gewone Taal: de tekst van toen dichterbij de lezer van nu brengen. Meer toelichting is te vinden op www.bijbelingewonetaal.nl." <

Dr. Matthijs de Jong (1977) is bijbelwetenschapper; hij speelde als vertaler en coördinator een grote rol bij de vertaling van het Nieuwe Testament in de Bijbel in Gewone Taal. Hij is auteur van het boek *Hoe vertaal je de Bijbel in gewone taal?*

Foto: NBG / Sandra Haverman

Woordspot nu bij Talent van Malmberg

Uitgeverij Malmberg en Onze Taal bundelen de krachten. Per 1 oktober wordt de gratis Onze Taal-nieuwsbrief *Woordspot* samen met Malmberg uitgebracht. *Woordspot* bestaat sinds 2012, is bestemd voor middelbare scholieren en belicht veelvoorkomende maar lastige woorden als *catacombe*, *inventief* en *verzoenen*. De manier waarop dat gebeurt, sluit goed aan bij *Talent*, de methode Nederlands van Malmberg.

Woordspot voorziet woorden niet alleen van een betekenis, maar maakt met (actuele) citaten, voorbeeldzinnen, filmpjes en andere media vooral ook aanschouwelijk hoe ze in de praktijk worden gebruikt.

Deze nieuwe samenwerking past bij het algemene streven van Onze Taal om de meer beschouwende kant van taal beter te verankeren in het onderwijs. In samenwerking met Noordhoff Uitgevers brengt Onze Taal al de maandelijkse nieuwsbrief *TLPST* uit, die middelbare scholieren aanspoort na te denken over taal. Zowel *TLPST* als *Woordspot* werd in de beginfase tijdelijk gefinancierd door de stichting Vrienden van Onze Taal; door aan te sluiten bij een marktpartij kunnen ze blijven bestaan – gelukkig. Je bent tenslotte nooit te jong om te ontdekken hoe leuk en interessant taal kan zijn.

Volg *Woordspot* op Facebook (www.facebook.com/woordspot), Twitter (@woordspot) of via www.woordspot.nl. Docenten die werken met de methode *Talent* worden via de nieuwsbrief van Malmberg geattendeerd op de nieuwe afleveringen.

Iktionaire

Straks

‘Oma, komt u nog even naar mijn boomhut kijken?’
‘Ja jongen, zo dadelijk.’
Kleine Mees blijft staan in de deuropening, afwachting.
‘Nou kom dan!’
‘Ik zei zo dadelijk.’

Jawel, maar kleine Mees weet niet wat zo *dadelijk* betekent. Gaan we doen, denkt hij, dus hij wacht tot oma opstaat.

‘Dadelijk’, wie zegt het nog?

Ik hoor een stem, uit het verleden. Ook een vrouw. Niet mijn moeder, een buurvrouw denk ik, of een tante. Die het inkortte tot ‘dalijsk’ en het soms twee of drie keer achter elkaar zei. ‘Dalijsk, dalijsk, dalijsk.’ Bij ongeduld: pompend remmen.

Oma had ‘straks’ moeten zeggen. Hoewel Mees dan misschien ook in de deuropening was blijven staan, want het straks van vroeger liet langer op zich wachten dan het straks van tegenwoordig, heb ik de indruk.

Ik at een broodje met iemand, op een terras. Het was half één. Mijn tennisleraar zat ook op het terras. Toen hij wegging, liep hij langs onze tafel en zei: “Tot straks!”

Kort daarna stapten wij zelf ook op en mijn tafelgenoot zei: “Dus jij bent op weg naar de tennisbaan?”

Dat was niet het geval. Mijn tennisles is begin van de avond.

Straks komt dichterbij. Het straks waar ik mee opgroeide, kon over een jaar zijn – ‘Straks ga je naar de middelbare school’ – of over twee of drie of vier uur – ‘Straks gaan we pannenkoeken eten’ – maar voor korter dan een half uur werd het niet gebruikt. Dat heette ‘zo meteen’, ‘zo direct’, of, inderdaad, ‘zo dadelijk’.

“Tot straks na de reclame”, zeggen televisiepresentatoren nu, voorafgaand aan een STER-blok dat vijf of zes minuten duurt. Tot straks? O, dan kan ik nog wel even het gras maaien en de pollepels in de slaolie zetten. ‘Tot zo’, zou ik zeggen.

(Mooi toeval: terwijl ik dit schrijf, komt een sms’je binnen: “Tot straks!”, schrijft Jaap, met wie ik op tennisles zit. Het is nu vijf uur.)

“Straks: wel met de gedachte aan opeenvolging van handelingen of gebeurtenissen,” zegt het Woordenboek der Nederlandsche Taal (WNT), “maar niet met die aan onmiddellijkheid. In den zin van: wel-dra.”

Ha, ‘weldra’, wie zegt dát nog?

‘Weldra het *Polygoonjournaal*, waarde kijkers, maar nu eerst graag uw aandacht voor enkele reclameboodschappen.’

Straks. Wat ik ook nooit meer hoor is ‘strakjes’. Wordt dat nog gebruikt? ‘Strakjes’, dat is ‘straks’ met ingebouwde troost voor het lange wachten.

‘Opa, wanneer krijgen we een ijsje?’

‘Strakjes.’

Dat werkt bij kinderen nu eenmaal beter dan ‘binnen afzienbare tijd’, of ‘op middellange termijn’.

JAN KUITENBROUWER

“Taal kan in alle denkbare richtingen veranderen”

Taalkundige Joop van der Horst blikt terug

Met zijn mooie en heldere boeken heeft hoogleraar Joop van der Horst velen weten te interesseren voor taal. Deze maand neemt hij afscheid van de universiteit. Een gesprek over taalkunde, Belgen en krantenlezers.

MARC VAN OOSTENDORP

“Van kinds af was ik voorbestemd om taalfreak te worden”, zegt de Nederlandse taalkundige Joop van der Horst (1949), die deze maand afscheid neemt als hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Leuven. “Ik ben afkomstig uit de kleine burgerij: geen chic, geen arbeiders, maar de laag ertussen. Die sociale klasse is traditioneel de hoeder van het Algemeen Beschaafd Nederlands. Mijn ouders waren heel streng op taal – vooral mijn moeder was messcherp. Er werd bij ons thuis over álles gedebat-

teerd, of het nu godsdienst was, seks of politiek, maar de taalnorm stond niet ter discussie. Mijn oudste broer was heel opstandig, en op zijn dertiende al een heiden. Maar hij bleef keurig Nederlands spreken.”

Verdampen

Van der Horst is inmiddels een van de bekendste taalkundigen van Nederland, met een indrukwekkend oeuvre van boeken over onder meer de geschiedenis van de Nederlandse zinsbouw en het naderende einde van de standaardtalen in Europa. Hij is bovendien een van de weinige taalkundigen die zich zó helder uitdrukken dat het meeste werk toegankelijk is voor mensen die geen academische studie in de linguïstiek hebben gevolgd. Hij spreekt nog altijd een onberispelijk Nederlands en hij houdt nog steeds van het debat.

Hoe staat uw vakgebied, de taalkunde, er nu voor?

“Slecht.”

Pardon?

“De meeste wetenschappelijke disciplines hebben tussen pakweg 1950 en 2014 enorme vooruitgang geboekt. Dat geldt voor de archeologie, de sterren-

kunde, de microbiologie, noem maar op. Maar wat is de taalkunde in de laatste zestig jaar opgeschooten? Ja, we weten van een paar talen iets meer, maar alle grote beloftes die in 1960 gonsden, daar is niets van in huis gekomen. De theorieën van Chomsky over een universele grammatica die ten grondslag zou liggen aan de grammatica's van alle talen? Forget it. De computer die echt zou snappen hoe je moet vertalen? Forget it. Dat we ooit eens zouden kunnen ontcijferen hoe de dolfijnen met elkaar communiceren? Forget it."

Hoe komt dat?

"De taalwetenschap is met de hele taalcultuur die we eeuwen hebben gehad aan het verdampen. Aan de Renaissance hebben we het idee overgehouden dat je talen uit hun omgeving kunt isoleren en vervolgens analyseren. Het maken van grammatica's was een fenomeen uit die tijd, dat we niet lang meer zullen volhouden. Ik denk dat we talen steeds minder zullen zien als telbare eenheden: in Nederland spreekt men Nederlands, in Duitsland spreekt men Duits, en je kunt dus een grammatica opstellen van 'het' Nederlands of 'het' Duits. Iedere taalgebruiker heeft zijn eigen taal."

"Ook het vertalen als professie is iets van vroeger. Dat gebeurde van Luther tot in de twintigste eeuw, maar het wordt nu langzamerhand overgenomen door Google. In mijn ogen beleven we de nadagen van de klassieke taalkunde als apart vak."

Vervelende kost

"De taal als verschijnsel is zo typisch menselijk, die zal bestudeerd blijven worden. Daar ben ik helemaal niet bang voor. Maar dat zal gebeuren in de bio-wetenschappen, de psychologie, de informatiekunde, en niet in een apart vak dat we linguïstiek noemen."

Als u nu student was, zou u dan een ander vak kiezen?

"Als ik de huidige stand van de taalwetenschap overzie, zeker. Ik zou vermoedelijk wiskunde gaan studeren. In dat vak gebeuren op dit moment allerlei boeiende dingen, er verschijnen razend interessante boeken over. Als ik aan de andere kant nu recente taalkundeleerboeken inzie ... wat een vervelende kost! Je zult het allemaal moeten lezen! Het lijkt wel alsof de schrijvers zelf nauwelijks geïnteresseerd zijn in hun onderwerp."

Waarom bent u indertijd dan taalkundige geworden?

"Ik ging Nederlands studeren omdat ik een verwoed lezer was: Multatuli, Couperus, Elsschot, Willem Frederik Hermans. Maar tijdens de studie ontdekte ik dat de literatuurwetenschap niets voor mij was en raakte ik bekeerd tot de taalkunde. Ik had in Leiden indrukwekkende leermeesters. E.M. Uhlenbeck, die ingewikkelde dingen glashelder kon uitleggen – zó wil ik nog steeds college geven. En C.F.P. Stutterheim, die omgekeerd altijd uitlegde dat allerlei dingen die ogenschijnlijk simpel waren, ongelooflijk complex werden als je er drie minuten over nadacht. Hij gaf twee jaar college over de zin 'Vroeger begonnen we vroeger': welk *vroeger* betekent nu wat? En als je die zin een beetje verandert, krijg je 'Hij beweert dat we vroeger vroeger begonnen.' Dan leg je de klemtoon op het tweede *vroeger* – waarom? Ik

"We weten van een paar talen iets meer, maar alle grote beloftes die in 1960 gonsden, daar is niets van in huis gekomen."

geloof niet dat ik ooit een college van Stutterheim heb overgeslagen."

Hogere lat

Mensen die Nederlands gaan studeren, willen altijd schrijver of dichter worden en denken dat ze wel leraar zullen worden.

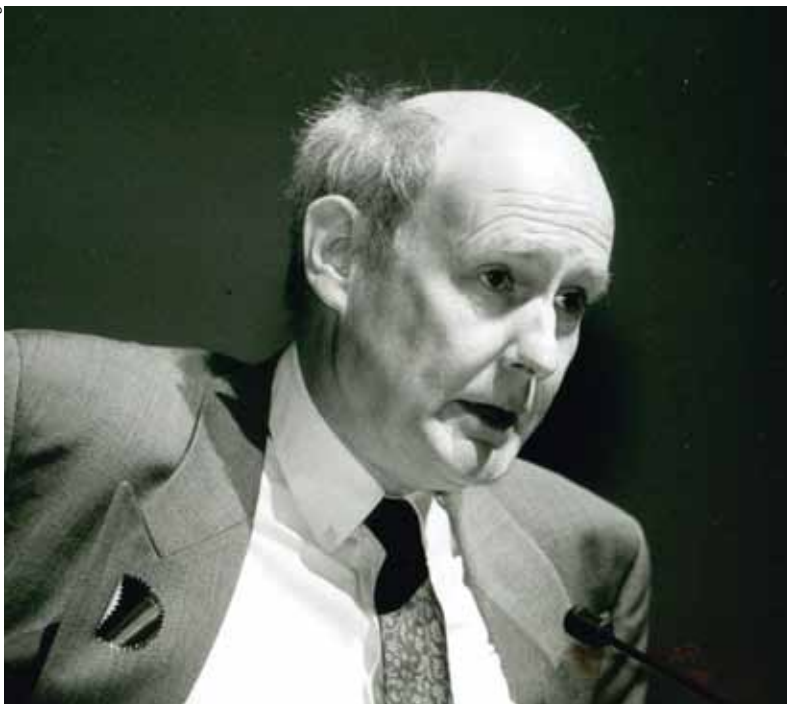
"Die eerste neiging had ik volstrekt niet; behalve een of twee gedichten in mijn puberteit heb ik geen vers meer geschreven. Het tweede zag ik ook niet zitten. Tijdens mijn studie heb ik wel een half jaar lesgegeven op een middelbare school, maar dat eindigde in een fiasco. Ik hield geen orde, ze droegen me het lokaal uit. Ik had daar nachtmerries over, en voor Kerst ben ik van die school weggegaan. Maar als je bijna een halve eeuw geleden studeerde, was je volstrekt niet bezig met de vraag wat je met je studie zou gaan doen."

"Ik ben de wetenschap eenvoudigweg in gerold. Ik werkte eerst een paar jaar bij het ministerie van Onderwijs. Toen ik bij de Universiteit van Amsterdam solliciteerde, was er zó'n tekort aan mensen dat je ook zonder proefschrift aangenomen kon worden. Dat zou nu absoluut niet meer mogelijk zijn. Als ik met mijn cv van toen nu had moeten solliciteren, was ik nooit meer aangenomen, want de lat is zoveel hoger komen te liggen. Wat men nu allemaal vergt van jonge mensen! Jongens, ik kon daar niet aan tippen. Zoals ik vermoedelijk ook niet meer zou worden aangenomen als ik nu in 2014 op mijn huidige baan in Leuven zou solliciteren met wat ik in 1995 bij elkaar geschreven had."

T-shirtje

In 1995 verliet Van der Horst de Universiteit van Amsterdam om hoogleraar te worden in Leuven. Hij heeft dus de taalculturen in de twee landen van nabij kunnen bestuderen. Wat viel hem daarbij op? "Hoe groot de kloof tussen de twee landen is; hoe verschillend er in de twee landen naar taal gekeken wordt. Tot ik naar Leuven kwam, had ik dat totaal niet gezien. Pas gaandeweg is tot mij doorgedrongen hoe onwaarschijnlijk individualistisch die Belgen zijn op taalgebied. Iedereen gaat zijn eigen gang, ze luisteren absoluut niet naar elkaar. In de ogen van de Nederlanders zorgen ze dan wel goed voor hun taal, maar ze zijn soms zó fel gekant tegen het Standaardnederlands dat daar nooit van zijn leven een standaardtaal ontstaan zou zijn, ook al waren ze al in 1400 een centraal koninkrijk begonnen."

"Ik had het gisteren nog, in de fitness in het zwembad. Daar lopen dan juffrouwen rond met op hun T-shirtje het woord *toezichter*. Dat vind ik eigenlijk wel een leuk woord, en ik snap het meteen, maar ik weet zeker dat ik dat in de afgelopen 64

Joop van der Horst als spreker op het Onze Taal-congres van 1999.

jaar nooit ben tegengekomen. Belgen vragen zich helemaal niet af of dat wel een gebruikelijk woord is, die accepteren het meteen.”

Geen grenzen

“Als Nederlander kun je het in België nooit goed doen, zeker niet waar het gaat om de taal. Af en toe loop je in een fuik. Als een Vlaming dan vraagt of *toezichter* goed Nederlands is, zeg je de eerste keer misschien: ‘Prima, jullie zeggen dat, maar wij zeggen iets anders.’ Dan is de reactie: altijd hetzelfde met die Nederlanders, totaal geen normbesef, ze vinden alles maar goed. Dus de tweede keer zeg je: ‘*Toezichter* zouden wij nooit gebruiken.’ Dan is de reactie: daar heb je die arrogante Hollanders weer! De derde keer ben je wijzer en denk je: oppassen, ik moet daar niet tussen gaan zitten.”

“Veel zelfverklaarde taalliefhebbers komen altijd met dezelfde klachten zonder zich ergens in te verdiepen.”

Wat is het belangrijkste inzicht dat u tijdens uw carrière hebt gekregen in taal?

“Dat taal, hoe complex en onbegrijpelijk die ook is, in de loop van de tijd in alle denkbare richtingen kan veranderen. Er zijn geen grenzen aan die verandering, maar het gebeurt altijd in samenhang met de cultuur: de taal en de cultuur weerspiegelen elkaar. Ik denk dat die samenhang niet oorzakelijk is, en dat we die ook nog niet begrijpen, bijvoorbeeld omdat we geen idee hebben hoe culturen in elkaar zitten.”

In zijn vorig jaar verschenen boek *Taal op drift* geeft Van der Horst veel voorbeelden ter ondersteu-

ning van deze stelling. Zo wijst hij erop dat er steeds meer vaste woordcombinaties in het Nederlands ontstaan (‘Zij wil niet alleen de moeder-van zijn’) en dat dit mogelijk samenhangt met het feit dat netwerken van vaste relaties ook in de samenleving steeds belangrijker worden.

Kregelig

Behalve door uw boeken bent u ook door uw werk voor kranten, voor *Onze Taal* en voor de radio een van de bekendste taalkundigen van Nederland. Wanneer bent u begonnen met het toegankelijk maken van uw vak voor niet-taalkundigen?

“Dat kan ik heel precies zeggen: in 1985. In eerste instantie deed ik dat om geld te verdienen. In 1984 gooide mijn toenmalige echtgenote me eruit en had ik ineens meer inkomen nodig, want ik had alleen een parttime-baantje en het zat er op dat moment niet in dat ik dat kon uitbreiden. Dus schreef ik een paar kranten aan, en bij het *Leids Dagblad* was het raak. Dat betaalde in ieder geval in het begin ook nog goed. Zo is het begonnen. En op een gegeven moment krijg je er natuurlijk aardigheid in.”

Wat vond u er zo leuk aan?

“Het contact met mensen die ook in taal geïnteresseerd zijn. Al moet ik zeggen dat ik de laatste tijd weleens wat kregelig word van de zelfverklaarde taalliefhebbers die altijd met dezelfde klachten komen en geen poot verzetten om zich in de materie te verdiepen. Een beetje liefhebber van paarden weet alles van paarden; een beetje liefhebber van wijnen leest dikke boeken over wijnen; veel zogenaamde taalliefhebbers doen niets dan kankeren zonder zich ergens in te verdiepen.”

Sleutelen

“Krantenlezers vond ik in doorsnee vroeger ook leuker, positiever en opbouwender dan de lezers van *Onze Taal* nu. Ze stuurden me van alles en nog wat toe. Ik beschreef eens hoe mijn grootvader van een zakdoek een muis kon vouwen. Prompt kreeg ik een paar dagen later een tot muis gevouwen zakdoek toegestuurd in een papieren kokertje. Daar had dus iemand een zakdoek aan opgeofferd en een postzegel. Dat is heerlijk.”

Maar is het aardige van dat populariserende werk niet ook dat dit het mogelijk maakt zelf op een andere manier met taal om te gaan? U lijkt er plezier in te hebben om dingen mooi te zeggen.

“Ja, het is een verslaving aan succesvol communiceren. Dat kun je doen in de huiselijke kring of in een café, maar je kunt het ook voor de radio doen, in een column of een boek. En ik vind het ook leuk om te formuleren. Ik zat ook altijd vrij lang aan die columns te sleutelen.”

“Met de computer is het allemaal makkelijker geworden, maar ik zat in de jaren tachtig heel precies woorden te tellen zodat het allemaal precies zou passen op het kopijpapier van de krant. Een column moet rond zijn. De laatste zin moet zodanig zijn dat de lezer weet dat het de laatste zin is, zelfs al is het papier er direct onder afgescheurd.”

Had u voorbeelden toen u begon?

“Eigenlijk niet. Ik kende de stukken van Charivari-
us in *De Groene Amsterdammer* van begin twintig-
ste eeuw, en ik dacht: zo in ieder geval niet. Hij
blies wel hoog van de toren met zijn klachten,
maar de vormgeving van zijn eigen taal interes-
seerde hem blijkbaar geen moer.”

Lekenmeningen

U gaat nu met pensioen. Wat zijn uw plannen?

“Ik heb geen concrete ideeën. Ik leg een verzame-
ling aan van lekenmeningen: ideeën die mensen
hebben over taal. Bijvoorbeeld: ‘Als een woord
niet in Van Dale staat, bestaat het niet.’ Hoe zien
niet-taalkundigen de taal? Daar weten we eigen-
lijk maar weinig over. Misschien ga ik daar nog
weleens een boek over maken. Ik heb overigens
de neiging zoiets pas naar buiten te brengen als
het af is. Ik heb nog nooit een plan naar een uit-
gever gestuurd, alleen voltooide boeken.”

Dus u gaat vissen?

“Nee, vissen mag ik niet meer sinds mijn dochter
het mij heeft verboden toen ze een jaar of tien
was. Ze vond het een dierenvriendelijke bezig-
heid: ‘Joop, je mag niet gaan vissen.’ Ik ben een
gezeglijke man, dus daar luister ik dan naar.” <

Onze Taal steunen – ook als u er niet meer bent

SECRETARIAAT ONZE TAAL

Het is misschien niet iets waar we graag en vaak over nadenken,
maar toch: wat gebeurt er na mijn overlijden met mijn geld?

In het verleden zijn er al mensen geweest die het Genootschap Onze
Taal hebben begunstigd met hun nalatenschap. Zo’n legaat blijft
voor ons erg bijzonder. Het steunt ons extra in ons streven een groot
publiek over taal te informeren, en ervoor te enthousiasmeren.

Omdat Onze Taal een algemeen nut beogende instelling (anbi) is,
zijn wij vrijgesteld van het betalen van belasting over nalatenschap-
pen. Het bezit van zo’n anbi-status betekent dat het gehele bedrag
dus terecht kan komen bij de instelling die de begunstigde heeft
opgenomen in het testament.

Hoe maakt u Onze Taal tot uw erfgenaam? Er zijn drie manieren
om dit te doen, waarvan een legaat de simpelste vorm is. Het opma-
ken van een testament doet u altijd samen met een notaris. Dat lijkt
ingewikkeld, maar het is eenvoudiger dan u denkt.

Overweegt u ook Onze Taal op te nemen in uw testament? Lees
dan het overzichtelijke stappenplan op de website van Onze Taal:
www.onzetaal.nl/testament. Of neem contact op met Leonie Flip-
sen, via telefoonnummer 070 - 356 12 20 of leonie@onzetaal.nl.

Hebt u Onze Taal al opgenomen in uw testament? Ook dan horen
wij het graag via bovenstaande contactgegevens. <

Trends, neologismen, jongerentaal – Ype Driessen
houdt iedere maand in *Onze Taal* de vinger aan de
pols in zijn fotostrip ‘Ype’.

Ype

fotoatrips.nl

Younique, Ki'shawn en Miracle-of-love

Worden voornamen steeds gekker?

Feeërieke, Bliksem, Summer-Lily, Rolex. Steeds meer kinderen krijgen een unieke voor- naam. Maar waarom eigenlijk? En staat de burgerlijke stand echt alles toe?

MAARTEN VAN DER MEER

Illustratie: Frank Dam

De Spakenburgse visverkoper Hendrikus ter Beek zat in de jaren vijftig met zes naamgenoten in de klas. Zijn eigen roepnaam Henk was al bezet, evenals Henkie en Hendrik, dus noemde hij zich maar Driek. Al diezelfde namen in één klas waren in die jaren, toen kinderen nog braaf werden vernoemd naar familieleden en heiligen, geen uitzondering. In 1950 heette een op de tien meisjes Maria en een op de zeven jongens Johannes of Jan.

Tegenwoordig is dat wel anders. De twee populairste namen van nu worden samen jaarlijks aan minder dan één procent van de kinderen gegeven. Dat is gemiddeld één Bram en één Sophie per acht schoolklassen. Naamgenoten zijn voor steeds meer ouders een schrikbeeld. Elk kind wordt uniek gevonden en verdient dus een unieke naam.

Broertjes Silver, Uniek en Vip

Merel Telleman uit Sint Pancras nam dat laatste wel heel letterlijk. Zij noemde haar zoon Uniek – voluit: Uniek Beer. Hij is het broertje van Silver Quinten en Vip Diesel. “Zilver is een waardevol metaal, Uniek is bijzonder en Vip is heel belangrijk. Zo willen we laten zien dat onze kinderen welkom en waardevol zijn”, legde Merel Telleman in 2012 uit in *Nrc.next*.

Uniek is Uniek overigens niet. Er zijn meer kinderen met die naam. Zelfs de spelling Younique, bedoeld om de naam nóg unieker te maken, komt meermaals voor.

Om het risico op naamgenoten te minimaliseren kun je het best helemaal zelf een naam verzinnen. Dat is al een paar jaar heel populair, vooral onder Antillianen en Surinamers. Aanstaaende ouders knutselen namen in elkaar als Cedrixviënthely, RolliNHcy, G-K'dean en Zjay-driënnne, samengesteld uit de namen van familieleden en opgeleukt met trema's, apostrofs, koppeltekens en extra hoofdletters.

“Ik wilde graag een speciale naam die ik nog nooit had gehoord”, vertelt de moeder van Ki'shawn op een namenforum. “Daarom wilde ik er zelf een bedenken, gebaseerd op onze namen. Mijn vriend heet Koki en ik heet Shardé, dus hebben we de laatste twee letters van zijn naam en de eerste drie letters van de mijne genomen en er nog wat achter geplakt.”

Ongepast

Mogen zulke creatieve uitspattingen wel van de burgerlijke stand? Soms leiden ze tot een aanvaring. Met de nadruk op “soms”, want sinds de liberalisering van de naamwet in 1970 mag bijna alles. Vóór

1970 waren alleen bestaande voornamen toegestaan, en veel ambtenaren van de burgerlijke stand weigerden zelfs alle namen die ze zelf niet kenden. In de jaren zestig, toen buitenlandse modenamen populair werden, zijn er namen afgekeurd die we nu doodgewoon vinden: Jessica, Joey, Samantha, Yolanda.

In 1970 is de wet aangepast aan de nieuwe tijdgeest. Alles mag nu, met twee uitzonderingen. Achternamen mogen niet als voornaam worden gebruikt (tenzij de naam in kwestie ook als voornaam voorkomt) en een naam mag niet 'ongepast' zijn. Die laatste bepaling dient om kinderen te beschermen tegen namen waar ze alleen maar last van zouden krijgen.

Emile Ratelband liep twee keer tegen de beperkingen van de naamwet aan. In 1977, toen hij zijn zoon Frans Rolls Royce wilde noemen, en in 2001 met zijn dochter Beau Aimée, die eigenlijk Tsjakkalotje had moeten heten. Tsjakkalotje is een duidelijk voorbeeld van ongepast. Frans Rolls Royce was vol-

Emile Ratelband wilde zijn dochter Tsjakkalotje noemen.

gens de burgerlijke stand zelfs in strijd met beide beperkingen van de naamwet. De combinatie Rolls Royce was niet alleen "bespottelijk", het zijn ook nog eens twee achternamen.

Star Trek

De wet laat nogal wat ruimte voor eigen interpretatie, want wanneer is een naam nu precies ongepast? In het algemeen worden alleen heel extreme namen geweigerd. Urine, Jezus Christus, Marieke Methadon en Dienaar van God gingen te ver, maar Pinokio, PowNed, Toetanchamon en Jupiler waren geen probleem.

Vaker dan de betekenis van een naam vormt de spelling een struikelblok. Ouders zoeken steeds meer de grenzen van het toelaatbare op. Moet een voornaam met een hoofdletter beginnen? Mag er een hoofdletter middenin staan? En een apostrof? Nee, ja en ja, vond de ambtenaar die de naam d'ICKsen heeft geaccepteerd, maar sommige van zijn collega's zijn minder ruimdenkend.

Twee 'trekkies' uit Rotterdam kregen in 2005 een dochter, die ze net als hun andere kinderen wilden

Originele namen

Het aantal originele namen is sinds de verruiming van de naamwet in 1970 flink toegenomen.

Een kleine greep:

Crucifix	Mariahkarry
Dancingqueen	Pippeloentje
Grammophon	Qwuality
Jaquar-Dior	Thankgod
Macaroni	Zwerver

Geweigerde namen

Niet álles mag op namengebied. Bij de burgerlijke stand werden onder meer geweigerd:

Socialist (1872)	Fidel Castro Marti
Vos (1888)	Sigismund Bismarck
Anarchistina (1896)	(1968/1969)
Hertog (1901)	Geisha (rond 1985)
Alles (1917)	Maastricht (1993, in
Ego (1937)	Maastricht)
Cinderella (1966)	

vernoemen naar een personage uit de serie *Star Trek: Voyager*. De burgerlijke stand weigerde het meisje echter in te schrijven als B'Elana. De ambtenaar van dienst had in Van Dale gelezen dat een apostrof een verkorting aangeeft en volgens de wet mogen in geboorteaktes geen afkortingen voorkomen. Het werd daarom Belana.

Felbegeerde apostrof

Frank en Debby Elsenburg uit Amsterdam kregen in 1997 na tien jaar proberen eindelijk een dochter. Panter Fonny Miracle of Love moest ze gaan heten. Panter was gewoon een leuke naam, aldus het stel, Fonny een vernoeming naar oma Yvonne en dat dit liefdeswonder Miracle of Love zou heten, sprak voor zich. Je voelt hem al aankomen. Die laatste naam werd geweigerd. "Ik veronderstelde dat wij zelf het recht hadden een naam te bedenken, maar nu bleek dat dat de taak is van een mannetje achter een loket", zei Frank Elsenburg in *Het Parool*.

De Elsenburgs lieten het er niet bij zitten en gingen in beroep bij de rechter. Die gaf ze hun zin. Grotendeels tenminste. Miracle of Love mocht, maar dan wel iets anders gespeld: het moest Miracle-of-love worden, om te benadrukken dat dat gedeelte van de naam één geheel vormt. Ook de ouders van Belana hebben gelijk gekregen van de rechter. Hun dochter kreeg haar zo felbegeerde apostrof.

Zo komen er steeds meer voornamen bij. De Nederlandse namenvoorraad groeit elk jaar met 7000 nieuwe namen. Een gigantisch aantal als je bedenkt dat er in de klassieke gids *Prisma voornamen* (oorspronkelijke uitgave 1964) slechts 20.000 namen worden beschreven, maar afgezet tegen de 180.000 kinderen die er jaarlijks worden geboren valt het eigenlijk wel mee. Hoewel de groep creatievelingen groeit, krijgen verreweg de meeste kinderen nog altijd een min of meer 'gewone' naam.

Tegenover Yunique, Ki'shawn en Miracle-of-love staat zelfs een groeiende groep simpele Hollandse namen: Siem, Gijs, Teun, Fien, Guusje. Het wordt misschien steeds gekker, maar het motto van de meeste Nederlanders is en blijft: doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg. <

Van Maarten van der Meer verschijnt eind deze maand het boek *Wie noemt zijn kind nou Chardonnay?* Zie de aanbieding op bladzijde 288.

Iconen van de taalkunde [9]: Pāṇini

De Homerus van de taalwetenschap

In de serie 'Iconen' bespreekt Marc van Oostendorp op gezette tijden leven en werk van invloedrijke taalkundigen. Deze keer: Pāṇini.

MARC VAN OOSTENDORP

Over Pāṇini weten we maar één ding zeker: dat hij een van de grootste taalkundigen aller tijden was. Hij werd geboren in de vierde eeuw voor Christus, of in de vijfde, of de zesde. Hij kwam uit een gebied dat nu in India ligt, of in Pakistan. We weten niet hoe hij zijn werk heeft geschreven, we weten niet of hij wel kon lezen of schrijven – het is ook mogelijk dat hij zijn grammarregels aan studenten dicteerde die ze uit hun hoofd leerden. We weten niet eens of hij wel één persoon was.

In ieder geval heeft hij een verbazingwekkend werk achtergelaten, een grammatica die haar gelijke niet kent. In de duizenden jaren na Pāṇini is het nooit iemand gelukt om een gedetailleerdere taalbeschrijving te maken – niet van het Sanskriet, dat Pāṇini bestudeerde, en niet van een andere taal.

Heilig

Pāṇini leefde aan het eind van de zogenoemde vedische periode in India. Hij hoorde vermoedelijk tot de priesterklasse in de vedische religie, een voorloper van het hindoeïsme. De periode en de godsdienst zijn genoemd naar de enkele eeuwen eerder in het Sanskriet geschreven heilige teksten, de Veda's. Vermoedelijk was in Pāṇini's tijd die taal inmiddels zó veranderd dat de mensen onzeker waren geworden over de juiste manier om de heilige boeken te reciteren. Pāṇini's grammatica was misschien studiemateriaal voor priesters die zich de heilige, oude taal moesten eigen maken.

Toch ging Pāṇini veel dieper in op de subtiliteiten van de grammatica dan voor praktische tips nodig was. Bovendien vergeleek hij de heilige taalvormen

met de dagelijkse omgangstaal uit zijn tijd, die hij daarmee dus ook beschreef. Hij was, kortom, eerder een wetenschapper dan een taaladviseur of een schoolmeester.

Zijn *grammatica* is zó compact samengesteld dat hij zonder jarenlange studie maar moeilijk te lezen is. Zijn werk bestaat uit ongeveer vierduizend grammaticaregels die samen heel precies uitleggen hoe je van een gedachte naar een correct uitgesproken zin komt. Je kunt Pāṇini's *grammatica* daardoor als een receptenboek gebruiken: neem een gedachte, kies er de juiste woorden voor (ook daarvan had Pāṇini lijsten opgesteld), en pas daarna de vierduizend regels van de *grammatica* toe. Je krijgt gegarandeerd een juist geformuleerde zin.

Vernuftig

Pāṇini was niet de eerste grammaticus van het Sanskriet. Hij noemt in zijn *grammatica* zelf tien namen van geleerden op wier werk hij voortbouwt. Alleen is van dat eerdere werk geen snippetje overgebleven, terwijl Pāṇini al snel ijzersterk verankerd werd in de Indiase traditie. Wie het klassieke Sanskriet wilde hanteren, moest zijn werk kennen.

Een van de dingen die Pāṇini's werk zo moeilijk te lezen maken, is de abstractheid ervan. Voorbeelden worden zelden of nooit gegeven, er zijn alleen maar al die vierduizend bars geformuleerde regels. Een ervan is "svatantrah karta". Dat betekent letterlijk 'handelende-persoon -kartr'. En met iets meer woorden: 'Wanneer er in de zin een handelende persoon wordt genoemd, dan wordt aan de vorm die deze persoon in de zin uitdrukt, het achtervoegsel -kartr toegevoegd.' Dat die korte formule deze betekenis heeft, valt af te leiden uit de precieze plaats waar de regel staat te midden van de andere.

Want dat is een van de vernuftige uitvindingen van Pāṇini. Door betekenis te geven aan de plaats waar een regel precies staat, wordt maximale compactheid bereikt. Regels over achtervoegsels werden bij elkaar geplaatst, zodat er niet in iedere regel hoefde te worden uitgelegd dat het hier om een achtervoegsel ging.

Waarom die compactheid indertijd precies belangrijk was, weten we niet. In ieder geval heeft de vorm van Pāṇini's *grammatica* de ontwerpers van computertalen in de twintigste eeuw sterk beïnvloed. De standaardvorm waarin iemand opschrijft wat voor instructies er in zo'n computertaal wel of niet kunnen worden uitgevoerd, doet nog steeds erg denken aan de manier waarop Pāṇini de regels van zijn *grammatica* gaf.

Oertaal

Ook op de westerse taalwetenschap heeft Pāṇini een beslissende invloed gehad. Zijn werk werd door geleerde Europeanen ontdekt rond 1800. Het belangrijke taalwetenschappelijke inzicht van die tijd was dat een grote groep talen, van het Nederlands tot het Perzisch, van het Grieks tot het Hindi, en van het Latijn tot het Russisch, allemaal ontstaan waren uit één oertaal – de taal die tegenwoordig Indo-Europees genoemd wordt.

De aanzet tot die ontdekking was gedaan door de Engelse koloniale ambtenaar William Jones (1746-

Je kunt Pāṇini's *grammatica* als een receptenboek gebruiken: neem een gedachte, kies er de juiste woorden voor en pas daarna de regels toe.

1794), die in India ontdekte dat het Sanskriet in woordenschat en *grammatica* meer overeenkomsten vertoonde met de klassieke Europese talen dan kon worden toegeschreven aan het toeval. Het woord voor 'vader' was in het Latijn en het Grieks bijvoorbeeld *pater* en in het Sanskriet *pitar*. Dat het woord *vader* zelf daar ook niet heel erg van verschilt, liet zien dat ook het Nederlands in de verte verwant was.

Door dit soort overeenkomsten nauwkeurig vast te leggen, kon men de oertaal nauwkeurig reconstrueren. In de beginjaren dachten sommige Europeanen daarbij overigens dat het Sanskriet zélf misschien wel die oertaal was. De hoofdpersoon in Multatuli's roman *Max Havelaar* (1860) bestudeerde Sanskriet – zoals in het boek meerdere malen ter sprake wordt gebracht – en zou een opstel hebben geschreven "over het Sanskriet, als moeder van de Germaanse taaltakken", met andere woorden: als voorloper van het Nederlands.

Schimmige figuur

Jones was ervan overtuigd dat het Sanskriet beter in elkaar zat dan de afzonderlijke overgeleverde Europese talen, omdat het de perfectie van de oertijd beter bewaard had.

Er ontstond daardoor in sommige kringen groot enthousiasme voor deze taal, die men probeerde te benaderen via de oorspronkelijke *grammatica*'s. Naarmate men dieper doordrong in Pāṇini's werk, raakten veel geleerden bovendien steeds meer onder de indruk van de wetenschappelijke precisie van die tekst. Die probeerde men voortaan ook in het eigen werk te bereiken.

Toen aan het begin van de twintigste eeuw de aandacht van veel taalkundigen zich verlegde naar de taal op één bepaald moment, bleef Pāṇini dan ook van invloed. Sindsdien zijn er steeds taalkundigen geweest die inspiratie gevonden hebben bij Pāṇini. Soms was dat misschien niet meer dan een gebaar – het staat chic om te kunnen verwijzen naar een duizenden jaren oude bron –, maar er verschenen ook nog altijd serieuze studies naar de manier waarop Pāṇini het Sanskriet beschreef.

Je zou hem daarom de Homerus van de taalwetenschap kunnen noemen: een schimmige figuur uit een ver verleden, die een prestatie heeft geleverd die in de millennia erna nooit meer is voorbijgestreefd, als ze al geëvenaard is. Iemand die de eerste was op zijn specifieke gebied en meteen een van de allerbesten. Iemand van wie we inmiddels niets meer met zekerheid weten, behalve dat hij iets verbazingwekkends heeft gedaan. <

In de rubriek
'Woordsprong'
maandelijks aandacht voor de
oorsprong van
allerlei woorden.

Het eerste glimlachje

Het verschil tussen lachen en glimlachen wordt in de ons omringende talen op verschillende manieren tot uitdrukking gebracht. In het Frans wordt door middel van de werkwoorden *rire* ('lachen') en *sourire* ('glimlachen') onderscheid gemaakt tussen de lach en de 'sublach'. Deze werkwoorden gaan terug op het Latijn, dat met *ridere* en *subridere* dezelfde nuancering kent. In het Duits daarentegen wordt gewerkt met het verkleinwoord: van *lachen* is het werkwoord *lächeln* afgeleid, 'klein lachen'. Het Engels doet het weer

gabben ('spottend lachen'), *gilen* ('gekscheren'), *grinen* ('grijnzen'), *greneken* ('grinniken'), *schateren* en *schuddebollen*.

Onderlachen

Ook door toegevoegde bepalingen als *lachen in de vuyst* en *heymelic lachen* konden nadere nuances worden aangebracht. Maar toch was er behoefte aan een verdere verbale schakering. Dat blijkt uit de Middelnederlandse vertaling van Boethius' *Vertrouwing van de wijsbegeerte*, die in 1485 in Gent verscheen. In dit filosofische werk voert de ik-figuur, die in een levenscrisis verkeert, een lang en troostrijk gesprek met de wijsbegeerte, die allegorisch wordt voorgesteld als een vrouw. Op een gegeven moment spreekt de wijsbegeerte Boethius op een bepaalde manier toe, namelijk "paulisper arridens", letterlijk vertaald: 'een beetje toelachend'. In het Middelnederlands staat: "een lettelkin [= een beetje] onderlachende". Zeer waarschijnlijk is *onderlachen* een leenvertaling van het Latijnse *subridere*. Deze experimentele nieuwvorming met de betekenis 'glimlachen' was geen succes beschoren, want het woord is verder nergens geboekstaafd.

Smuilen

In 1599 noemt Kiliaan in zijn *Etymologicon*, het allereerste woordenboek van het Nederlands, het werkwoord *smuilen*. Ter omschrijving van de betekenis vermeldt Kiliaan het Latijnse werkwoord *subridere* en het Engelse werkwoord *to smile*. *Smuilen* en *to smile* zijn in etymologisch opzicht met elkaar verwant, maar *smuilen* komt in het Nederlands buiten enkele woordenboeken nauwelijks voor en is in elk geval na de zeventiende eeuw in onbruik geraakt. Het vooral op internet veelgebruikte woord *smiley* is een latere, twintigste-eeuwse ontlening aan het Engels.

Het werkwoord *meesmuilen* ('spottend lachen') is trouwens

niet verwant met *smuilen*, want het is een samenstelling van het werkwoord *mezen* ('grijnzen') en het zelfstandig naamwoord *muil* ('bek'). *Meesmuilen* heeft niets te maken met *smuilen*, maar is op dezelfde manier gevormd als *klapwieken*, *knipogen*, *stampvoeten* en *knarsetanden*.

Grimlach

De eerste glimlach van het Nederlands, dat wil zeggen de tot dusver oudst bekende vindplaats van dat woord in onze taal, stamt uit 1691. In dat jaar omschreef William Sewel in *A New Dictionary English and Dutch* het Engelse woord *smile* als 'een glimlachje'. Het woord *glimlach* is een klankvariant van het iets oudere *grimlach*, dat op zijn beurt een samenstelling is met het werkwoord *grimen* in de betekenis 'het gelaat vertrekken'. Oorspronkelijk was *grimlach* een neutraal woord, maar gaandeweg vernauwde de betekenis zich tot 'een gezicht trekken, spottend grijnslachen'. Als vriendelijk alternatief zonder negatieve lading kwam *glimlach* op, dat werd opgevat als een samenstelling van *glimmen* ('stralen') en *lachen*. Als klankvariant was ook *glimplach* in omloop.

Aldus werd het Nederlands rond 1700 verrijkt met drie nieuwe woorden die subtiële schakeringen van lachen tot uitdrukking konden brengen: *grimlach*, *glimlach* en *gimplach*. De betekenissen ontwikkelden zich in de loop der tijd verder uiteen. In 1890 wordt in het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (WNT) het volgende onderscheid gemaakt: "een *glimlach* is liefelijk, hij verspreidt een glans over het gelaat, maar ook ironie, spot enz. worden er door uitgedrukt; een *gimplach* is geveinsd, een *grimlach* kwaadardig of verraderlijk." De *gimplach* en de *grimlach* zijn inmiddels in onbruik geraakt, maar de *glimlach* straalt in onze taal na ruim twee eeuwen onverminderd voort. <

anders: deze taal kent twee verschillende werkwoorden, *to laugh* en *to smile*, die etymologisch gezien niets met elkaar te maken hebben.

Het Nederlands heeft in dit opzicht een opmerkelijke ontwikkeling doorgemaakt. Het Middelnederlands kende al het werkwoord *lachen*, dat afhankelijk van de context diverse nuances kon vertolken. *Lachen* kon bijvoorbeeld ook 'vriendelijk glimlachen' beteken. Het woord *glimlachen* was in het Middelnederlands onbekend, wel bestonden er in de Middeleeuwen diverse andere werkwoorden die allerlei manieren van lachen aanduiden, bijvoorbeeld

De Grote en de Kleine Berin

Ooit heeft iemand mij eens, 's avonds, onder een heldere hemel, op de Kleine Beer gewezen. Die kon je heel gemakkelijk herkennen. "Die vier sterren op een rij vormen een lange steel, en die drie sterren aan het uiteinde vormen een pannetje. Daar verderop zie je nog zo'n steelpan, maar dan groter. Dat is de Grote Beer." Zo begon voor mij de uitleg van het heelal. En daar eindigde het ook meteen mee.

Zon, maan, steelpannetje, beer – veel meer wist ik er tot voor kort niet van. Maar nu lees ik *In den Sterren*, een boek over de 88 door de Internationale Astronomische Unie erkende sterrenbeelden, van de Duitse wetenschapsjournalist Ulf von Rauchhaupt. Wist u wel dat ze in Duitsland helemaal geen steelpannetjes zien als ze naar de hemel kijken? Daar zien ze gewoon een grote en een kleine wagen, met een lange duwstang eraan. De Engelsen zien trouwens een ploeg, de Arabieren een doodskist, de Chinezen een lepel en de Amerikanen een opscheplepel.

En wat hebben de beren daar nu eigenlijk mee te maken? Niemand ziet ze, maar je moet ze erbij verzinnen. Dat deden de oude Grieken ook al. In en om de constellatie van de steelpannen kun je met wat goede wil de contouren van berenfiguren zien. En waarom? De meeste mensen weten het niet meer, maar eigenlijk is de Kleine Beer de nimf Ida die, nadat ze door oppergod Zeus was verkracht, in een beer werd veranderd en daarna aan de hemel geplaatst. Hetzelfde lot trof Kallisto, een andere nimf. Zij werd aan de hemel vereeuwigd als de Grote Beer.

Bij de Kleine en de Grote Beer moeten we ons dus geen mannetjesberen voorstellen. Ze zouden in onze taal gewoon Kleine en Grote Berin moeten heten. Net als in het Duits: geen 'Bär', maar 'Bärin'. En net als in het Latijn: geen 'Ursus', maar 'Ursa'. 'Ursa minor' en 'Ursa maior', met de vrouwelijke uitgang op een a.

GUUS MIDDAG

De Grote Beer.

Kids

In een recent nummer van het maandblad *JAN* vertelde actrice Anna Drijver dat ze niet zo'n prangende kindervens had. "Baby's, ik weet het niet", zei ze. "Ik heb het idee dat je in een soort sjabloon moet, dat je over doekjes en luiertjes en prutteltjes móet praten."

Ik was toch een beetje beledigd. Ik heb maar twee jaar na het krijgen van kinderen over doekjes en prutteltjes gepraat! Daarna begon ik echt over andere dingen.

Het zette me wel aan het denken over de nieuwe taal die je gaat bezigen als je vader of moeder wordt. En hoe ergerlijk die taal kan zijn. Het allerergste van de moderne vader- en moedertaal vind ik het woord *kids*.

Kijk, dat het in belachelijke marketinguitroepen wordt gebruikt, daar kan ik mee leven. "Center Parcs verwent kids (2-6) én hun ouders!" (Wat ik, even tussendoor, extra grappig vind aan deze uitroep is dat Center Parcs alléén kids tussen de 2 en 6 jaar wil verwennen. De andere kids kunnen thuisblijven.)

Maar ouders die het zélf over 'de kids' hebben, daar kan ik mij kapot aan ergeren. 'Zullen we lekker afspreken bij de zandbak met de kids?' 'Kids blij, mama blij.'

Toen ik moeder werd, heb ik mezelf stevig voorgenomen om nooit het woord *kids* in de mond te nemen, tenzij het diep-ironisch was ('Alles kits met de kids!').

En, daarbij, om nooit over mezelf te praten als zijnde een 'mama'.

Daarop maak ik een subtiele uitzondering. Tegenover mijn kinderen noem ik mezelf wel 'mama'. 'Mama vindt dat niet leuk.' 'En nu kom je met mama mee.' Ook dat vinden sommige mensen ergerlijk. Een vriendin van mij zei een keer tegen mijn zoon: 'Dat vindt mama niet leuk, dat heeft ze al drie keer in de derde persoon over zichzelf tegen je gezegd!'

Maar goed, ik vind het niet te doen om mezelf 'ik' te noemen tegen de kinderen. Het klinkt gewoon vreemd, afstandelijk. Ik weet ook niet waarom.

Maar waar ik fel op tegen ben, is jezelf 'mama' noemen tegenover anderen dan je eigen kind. Zoals, in het blad *Mama*, de styliste Danie Bles over haar twee zoontjes: "Ik ben hun mama, niet hun knikkervriend." Je bent toch gewoon moeder, als je erover praat tegen volwassenen? Dat is toch wat er in je officiële functiesomschrijving staat?

Maar goed, veel moeders zien zichzelf als mama. Dat is lekker. En hun kinderen als kids. En hun man als hun lief. Of als manlief.

Of als hun maatje.

Ja, het kan altijd nog een graadje erger, als het om het aanduiden van je geliefden gaat.

AAF BRANDT CORSTIUS

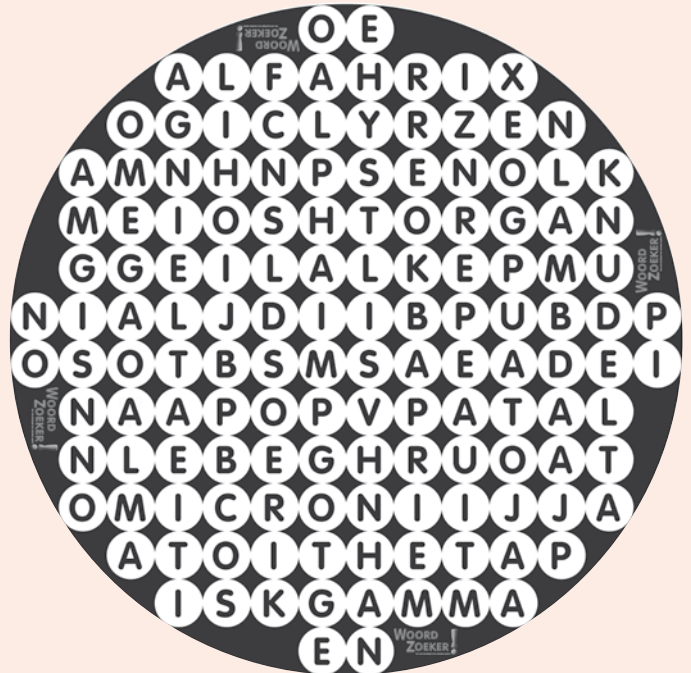
Taalpuzzel

SAMENSTELLING: RUTGER KIEZEBRINK

Deze maand heeft de woordzoeker als thema: het Griekse alfabet. De weergegeven namen van de Griekse letters (sommige in twee varianten) zitten horizontaal, verticaal of diagonaal in het diagram verborgen. De resterende letters vormen een uitdrukking.

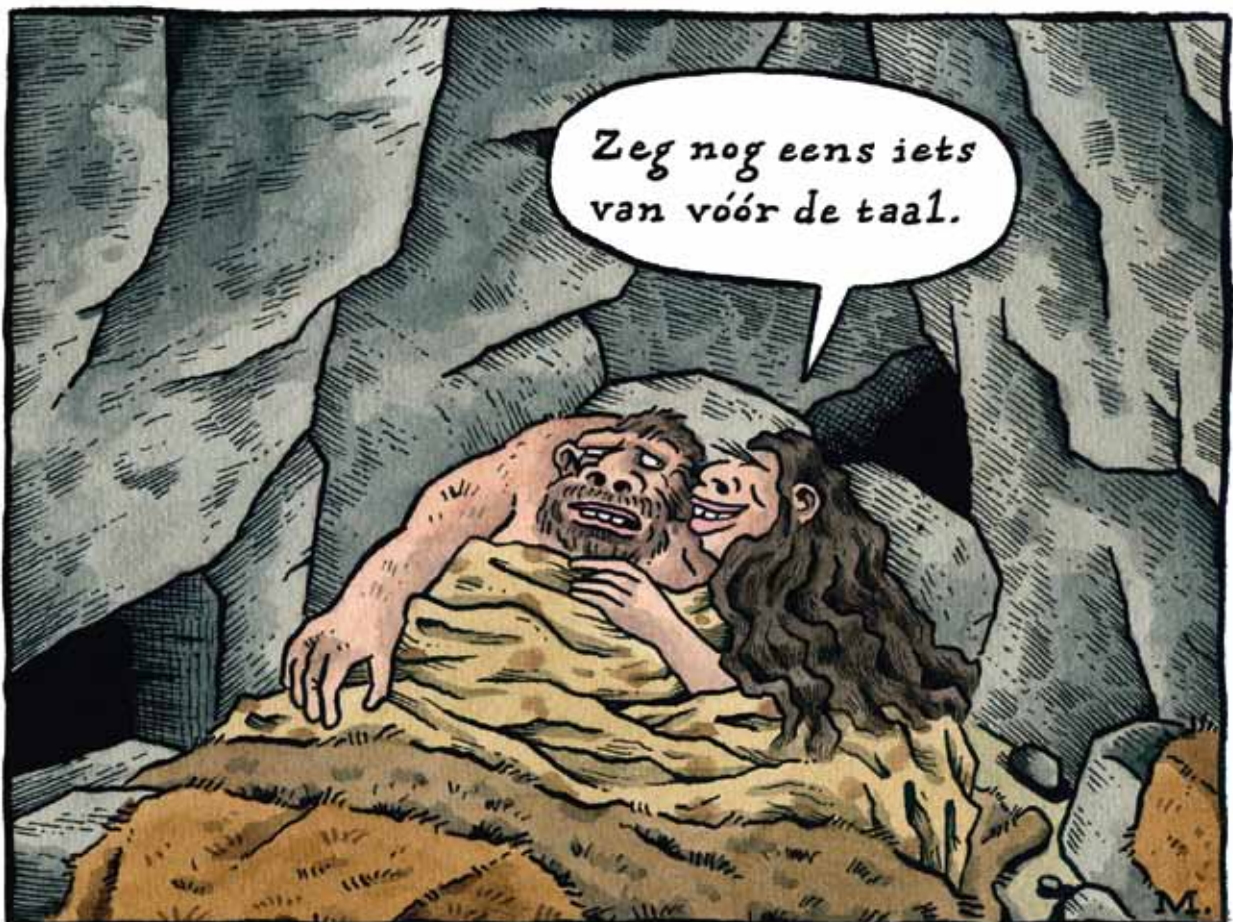
Wilt u meedingen naar de maandprijs, stuur de oplossing dan voor 10 oktober naar puzzel@onzetaal.nl of naar Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag (o.v.v. 'Taalpuzzel').

alfa	ksi
alpha	xi
bèta	omicron
gamma	omikron
delta	pi
epsilon	rho
zèta	sigma
èta	tau
thèta	upsilon
iota	ypsilon
jota	fi
kappa	phi
labda	chi
lambda	psi
mu	omega
nu	

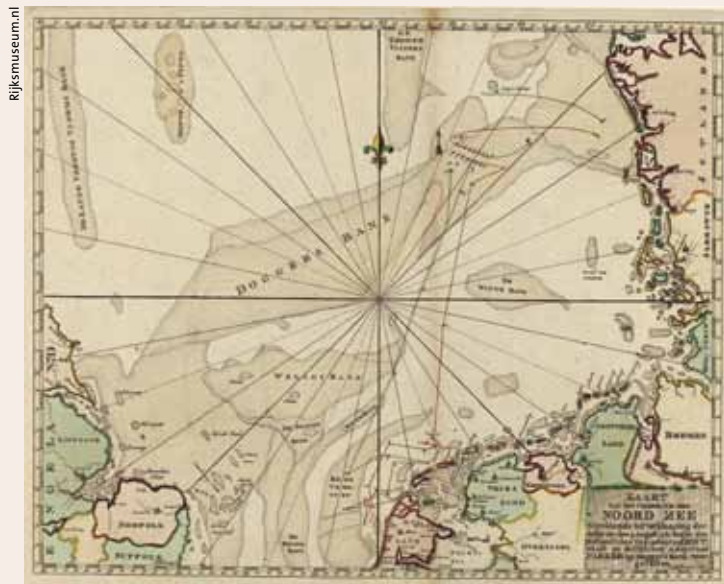
De winnaar krijgt het spel WoordZoeker (zie afbeelding), beschikbaar gesteld door spellenfabrikant Goliath. De winnaar van de toevoegpuzzel uit het septembernummer is Leo Kruithof uit Noordwijk. De oplossing was *Prinsjesdag*.

Matthias Giesen

Tweemaandelijks
rubriek over namen
die je tegenkomt
als je door de atlas
bladert.

Taalgrens in de zee

De Bruine Bank en andere zandbanken op een kaart van de Noordzee uit 1781.

Wie met de veerboot van Hoek van Holland oversteeft naar Harwich, zal er zelden bij stilstaan: hier, onder de zeespiegel, ligt een woest landschap uit de ijstijd: zandruggen, grindruggen, dalen van oude rivieren en stuwwallen die er door gletsjers opgehoopt zijn. Alles aan het oog onttrokken door tientallen meters hoog water.

En er zullen zich al helemaal weinig mensen van bewust zijn dat er door dit onderzeese landschap een taalgrens loopt: die tussen het Nederlands en het Engels.

Bruine bank

De Engels-Nederlandse scheidslijn ligt ruwweg halverwege de zee en valt dus logischerwijs zo'n beetje samen met de grens tussen het Nederlandse en het Engelse deel van het continentaal plat. Zandbanken en geulen in de buurt van de Nederlandse en Vlaamse kust hebben meestal Nederlandse namen, en die bij de Engelse kust Engelse. Zo blijft de Roompot, een vaargeul bij de Zeeuwse kust waarvan het wit schuimende water ooit iemand aan room deed denken, in het Engels gewoon Roompot. En op hun beurt blijven ook Engelse namen vaak ongewijzigd in het Nederlands, zelfs als

vertalen makkelijk zou hebben gekund. Want waarom zouden we 'de West Swin' (een geul vlak buiten de Theemsmonding), niet 'het Westzwin' noemen, met *het* en met een *z*? Zelf hebben we tenslotte ook een onzijdig 'Zwin': de half verzande vaargeul die acht eeuwen geleden toegang gaf tot de toenmalige wereldhaven Brugge.

Maar niet alle namen blijven onvertaald. Van sommige namen bestaan er twee varianten. Die zijn uit het Ne-

derlands in het Engels vertaald, of omgekeerd. Of de uitspraak en spelling ervan zijn aangepast aan de andere taal. Zo werd de (oorspronkelijk Nederlandse) naam van de Doggersbank in het Engels Dogger Bank. Een 'dogger' was ooit een zeilschip waarmee kabeljauw gevangen werd. En omgekeerd werd de naam van de Brown Bank, die grotendeels op het Nederlandse deel van de Noordzee ligt maar oorspronkelijk een Engelse naam heeft, vertaald in Bruine Bank.

Hinder

Niet van alle zandbanken is het zonneklaar uit welke taal – Nederlands of Engels – de naam afkomstig is. Een onopgelost raadsel vormen de namen Westhinder, Noordhinder en Oosthinder, in het Belgische deel van de Noordzee. Die namen lijken op en top Nederlands, maar is dat wel zo? Vlaamse taalkundigen hebben geopperd dat *hinder* verband houdt met het werkwoord *hinderen* – zandbanken zijn immers best hinderlijk. Maar dat lost ons probleem niet op: zowel het Engels (*to hinder*) als het Nederlands (*hinderen*) kan de naamgever zijn geweest. Een andere mogelijke verklaring is dat *hinder* het Engel-

se woord is voor 'achterste, het verst naar achteren gelegen'; het is dan verwant met het voorzetsel *behind* ('achter'). In dat geval zouden de Engelsen de naamgevers zijn.

Maar je kunt ook kijken in welke taal deze namen voor het eerst voorkomen in oude teksten. Noordhinder en North Hinder zijn allebei voor het eerst aangetroffen in een bron uit 1858, maar Oosthinder is eerder gevonden (in 1866) dan East Hinder, en hetzelfde geldt voor Westhinder, dat in Nederlandse bronnen eerder (1857) voorkwam dan in Engelse (1883). Als we de dateringen de doorslag laten geven, is het Nederlands de naamgever.

Galopperen

Opvallend genoeg liggen er niet ver van de Vlaamse kust drie zandbanken met een Engelse naam, zoals de Bligh-bank – waarschijnlijk genoemd naar de Engelse kapitein Bligh, die op die plaats in 1804 hydrografische peilingen deed.

Komt het omgekeerde ook voor? Een zandbank dicht bij de Engelse kust die een Nederlandse naam heeft? Of althans een naam die door Nederlanders bedacht is? Misschien. Er is een zandbank met de naam Galloper, waarin sommige onderzoekers een 'galopperende' zandbank zien – niet zonder reden trouwens, want het zandige oppervlak nam in de loop van de tijd voortdurend andere vormen aan. De naam doet Engels aan, en zou in dat geval stammen van *to gallop*. Maar op (Nederlandse) zeekaarten uit de zestiende en zeventiende eeuw staat de naam gespeld als Galper, en andere onderzoekers menen hierin het oude Nederlandse woord *galper* te herkennen: 'iemand die of iets dat luid schreeuwt'. Maar de Galloper ligt, ook bij eb, onder water, dus waarom zou deze bank lawaaiig zijn? Het raadsel is nog niet opgelost. <

Aanbiedingen voor lezers

Voornamen

NIUW!

Celebritynamen, multicultinamen, schaamnamen en verboden namen – ze komen allemaal voorbij in *Wie noemt zijn kind nou Chardonay?* van voornaamexpert Maarten van der Meer. In zijn boek gaat het over de herkomst van voornamen, over babynametrends van vroeger en nu, en over wat een naam zegt over de persoon die hem draagt. Het geheel biedt een staalkaart van de al dan niet unieke namen die we onze kinderen geven – en die soms een bron zijn van hilariteit of verwondering. Zie ook het artikel op blz. 280. Het boek verschijnt eind oktober.

Toegestuurd voor € 12,50

Wie noemt zijn kind nou Chardonay? is een uitgave van Podium en kost € 12,50 (gelijmd, 150 blz.). Bestelcode: Voornamen.

Onze Taal digitaal

De dvd *80 jaar Onze Taal* bevat alle nummers uit de jaargangen 1932-2011. De inhoud van deze dvd is fulltext doorzoekbaar, zodat u razendsnel vindt waar u naar op zoek bent. Maar u kunt de tijdschriften natuurlijk ook op uw gemak 'doorbladeren'.

Nu van € 24,50 voor € 20,-

80 jaar Onze Taal is een uitgave van Onze Taal en de Stichting Historic Future. Prijs: € 20,-. België: € 21,50. Bestelcode: 80 jaar.

Vieze liedjes

Schunnige liedjes zijn van alle tijden, maar in de zeventiende en achttiende eeuw maakten de Hollanders het wel heel bont: orale seks, impotentie, homoseksualiteit, buitenseks, voyeurisme, vrolijke hoeren, geslachtsziekten of schaamhaarcoiffures ... geen onderwerp bleef onbezongen. *Vieze liedjes uit de 17e en 18e eeuw* bundelt de leukste, grappigste en spannendste scabreuze liedjes uit de periode 1600-1820. Neerlandica

Annemieke Houben herspelde de teksten, voorzag ze van een toegankelijke uitleg en voegde afbeeldingen toe. Een schat aan ondeugende obsceniteiten voor wie de promiscue kant van onze voorouders wil leren kennen.

Toegestuurd voor € 19,95

Vieze liedjes uit de 17e en 18e eeuw is een uitgave van Van Tilburg. Prijs: € 19,95. België: € 25,85.

Bestelcode: Vieze liedjes.

Onze Hein

Vijfentwintig jaar geleden publiceerde Hein de Kort zijn eerste tekening in *Onze Taal*. Sindsdien zijn er vele gevolgd. Zijn beste werk is nu samengebracht in het kleurige jubileumboek *Hein in Onze Taal*. 132 tekeningen over taal – en allemaal even grappig, scherp en baldadig. Zie ook het interview in het septembernummer.

Toegestuurd voor € 12,50

Hein in Onze Taal is een uitgave van Uitgeverij L. Prijs: € 12,50 (ingenaaid, 143 blz.). België: € 18,30. Bestelcode: Hein.

Kindertaalkalender Onze Taal en Kidsweek 2015

Het populaire scholierenweekblad *Kidsweek* en *Onze Taal* hebben dit jaar samen een scheurkalender gemaakt: de vrolijke, grappige én leerzame *Kindertaalkalender*. De kalender is geheel in kleur uitgevoerd, en heeft een uitbundige, op kinderen van 8 tot 12 jaar gerichte vormgeving. Iedere dag van de week heeft een eigen onderwerp: er zijn moppen en puzzeltjes, raadsels, uitleg over spreekwoorden, en taalkronkels.

De zaterdag en de zondag zijn op één blaadje samengenomen. Op de website van *Onze Taal* is een voorproefje te vinden.

Toegestuurd voor € 14,99

De *Kindertaalkalender* verschijnt bij uitgeverij Bekking & Blitz. Prijs: € 14,99. België: € 20,80. Bestelcode: KiTK15.

Taalkalender Onze Taal 2015

Onlangs verscheen alweer de 22ste scheurkalender van *Onze Taal*. En wederom biedt die allerhande taalweetjes, geschreven door specialisten als Nicoline van der Sijs, Marc van Oostendorp en Vivien Waszink.

Iedere dag heeft een jaar lang zijn eigen onderwerp: citaten over taal, taaladvies, vergeten woorden, nieuwe woorden, etymologie, taalkronkels en taalpuzzels. De zaterdag en de zondag zijn op één blaadje samengenomen. Op de website van *Onze Taal* is een voorproefje te vinden.

Toegestuurd voor € 14,99

De *Taalkalender 2015* verschijnt bij uitgeverij Bekking & Blitz. Prijs: € 14,99. België: € 20,80. Bestelcode: TK15.

Combi-aanbieding € 27,-

Bestel de *Taalkalender* en de *Kindertaalkalender* met extra korting voor € 27,-. België: € 35,80. Bestelcode: combi-TK15.

Taalagenda

De *Taalagenda 2015*, een fraaie bureauagenda in ringband, heeft – hoe kan het ook anders? – taal als thema. Met een maandelijkse taaltest, gedichten over taal, en lijstjes met grappige verhaspelingen. Plus een serie over taalkundige valse vrienden, en over woorden van bekende mensen, zoals *loszingen* (van Nijhoff), *lolita* (van Nabokov) en *joe* (van Wim T. Schippers). En o ja, u kunt natuurlijk óók nog uw dagelijkse en wekelijkse afspraken in deze agenda bijhouden.

**Toegestuurd voor
€ 13,99**

De *Taalagenda 2015* is een uitgave van Bekking & Blitz. Prijs: € 13,99. België: € 19,80. Bestelcode: Taal-agenda.

Taal uit de Bijbel

Babylonische spraakverwarring, vette en magere jaren, de ware Jakob: in ons dagelijks taalgebruik komen heel veel uitdrukkingen, metaforen en zegswijzen voor die uit de Bijbel afkomstig zijn. Vaak zijn we ons niet van die herkomst bewust. Zo zijn bijvoorbeeld ook *met angst en beven* en *een doorn in het oog* afkomstig uit het 'boek der boeken'.

In *Een lust voor het oog* neemt Van Dale-hoofdredacteur Ton den Boon een groot aantal bijbelse uitdrukkingen onder de loep. Hij laat zien hoe ze in verschillende bijbelvertalingen zijn weergegeven, en daarnaast beschrijft hij hoe het bijbelse Nederlands in de literatuur (en in de Van Dale) terechtgekomen is. Met bijvoorbeeld uitspraken van politici laat hij zien dat bijbelse uitdrukkingen nog altijd zeer actueel zijn.

**Toegestuurd voor
€ 14,99**

Een lust voor het oog is een uitgave van Van Dale en kost € 14,99 (gelijmd, 168 blz.). België: € 20,99. Bestelcode: Lust.

BESTELINFORMATIE

U kunt de boeken e.d. bestellen door overmaking van het bedrag op IBAN: NL53 INGB 0004 2659 02 van het Genootschap Onze Taal in Den Haag, o.v.v. de bestelcode en uw lidnummer of adres. Genoemde prijzen gelden voor Nederland dan wel België. Toezending gebeurt zonder verdere kosten.

Overige landen: prijs en bestelinformatie op aanvraag bij het secretariaat (administratie@onzetaal.nl).

Levertijd: zeven tot tien dagen.

Hoera! Ik ben geboren!

De laatste weken fiets ik geregeld langs een woning waar een vrolijk spandoek uithangt met de tekst "Hoera! Boaz is geboren!" En telkens heb ik de neiging om aan te bellen en te zeggen: 'Hartelijk gefeliciteerd, maar niet om het een of ander: er is iets met uw spandoek.' Want is dat niet gek, "Boaz is geboren"?

Wat is daar gek aan? Een zin als 'Boaz is in juni geboren' of 'Boaz is in het ziekenhuis geboren' is heel normaal. Maar die aankondiging, zo zonder tijd of plaats erbij, heeft iets vreemds, iets overbodigs. Iedereen is geboren, dus de informatie in de zin is niet dat het kind een eigenschap heeft die hem onderscheidt van andere mensen. Dat is pas het geval als er extra informatie bij staat. Maar er is meer.

Als de mededeling had geluid: 'Hoera! Een zoon geboren!', dan was er niets aan de hand geweest. Dat komt door het onbepaalde lidwoord *een*.

De extra informatie is dan dat het een zoon betreft en geen dochter, en met het onbepaalde lidwoord *een* wordt die zoon netjes geïntroduceerd in het gesprek. Net zoals die zoon bij zijn geboorte in de wereld geïntroduceerd wordt. Althans, zo was het vroeger.

Vroeger (toen alles beter was) begon je bestaan met je geboorte. Voor dat tijdstip hadden je verwachtingsvolle ouders vast al gespeculeerd over je naam, maar vaak wisten ze nog niet of je een jongen of een meisje zou worden. Pas na je geboorte werd je een persoon met een naam. Een zinnetje als 'Boaz is geboren' suggereert echter dat de persoon genaamd Boaz een gebeurtenis ondergaat – de geboorte –, maar dat zou vroeger gek gevonden worden, want vóór die gebeurtenis bestond hij nog niet. Misschien is ons taalgevoel hierover mee- veranderd met de technologische en culturele ontwikkelingen. Tegenwoordig zijn ouders al ver vóór de geboorte bezig met hun baby. Door echo's en andere medische technologie hebben ze allerlei informatie over het geslacht en de gezondheid van het ongeboren kind. Dat heeft dus al een volwaardige identiteit voordat het geboren wordt. De naam staat waarschijnlijk al vast, en mogelijk wordt de ongeboren vrucht al met die naam van buitenaf toegesproken. Daarbij komt dat de wetenschap heeft aangetoond dat de geestelijke ontwikkeling (zoals de taalontwikkeling) al in de baarmoeder begint.

In die context is "Hoera! Boaz is geboren!" ineens niet zo gek meer. Omdat Boaz al voor zijn geboorte bestond, krijgt *geboren worden* de betekenis 'overgaan naar een andere toestand'. Je kunt *geboren worden* dan ook heel goed in de toekomstige tijd gebruiken: 'Boaz zal volgende maand geboren worden.' Dat zou vroeger een onmogelijke zin geweest zijn.

De moderne generatie vindt dit natuurlijk heel normaal, maar de wat ouderen vinden het onbewust nog gek dat je al bestaat en een naam hebt voordat je ter wereld komt. Die trappen even op hun rem, aarzelen en fietsen dan enigszins in verwarring toch maar door.

Tv-programma over laaggeletterdheid

Vrijdag 10 oktober begint de NCRV met een zesdelig tv-programma over mensen die moeite hebben met lezen en schrijven: *Zeg eens B*. Het wordt uitgezonden op NPO 1 (21.30 uur) en gepresenteerd door Caroline Tensen.

Waarom een programma over analfabetisme?

Caroline Tensen: "Maar liefst één op de negen Nederlanders kan niet goed lezen en/of schrijven. Honderdduizenden laaggeletterden zitten werkloos thuis – een probleem dat niet heel bekend is. Je ziet dat mensen die beter kunnen lezen en schrijven, zelfredzamer zijn en zich gelukkiger voelen. We willen met dit programma mensen het zetje geven om eraan te werken en het bespreekbaar te maken."

Wat kunnen we verwachten van *Zeg eens B*?

"In het programma werken mensen toe naar een bijzonder doel: van het voorlezen van een zelfgeschreven liefdesbrief tot het solliciteren naar die zo gewilde baan, zodat ze hopelijk hun leven weer in eigen hand krijgen. Samen met kinderen, familie en vrienden volg ik deze mensen, terwijl ze met hulp van een taalcoach leren om op een normaal niveau te lezen en schrijven."

Wat was de indruk van de mensen die u volgde?

"Veel laaggeletterden gebruiken al jaren slimme trucjes om hun

Caroline Tensen met Marco, die centraal staat in de eerste aflevering.

probleem te maskeren. De partner doet bijvoorbeeld alle financiële zaken, en op hun werk hebben ze alles uit hun hoofd geleerd om vooral maar niet te laten merken dat ze niet goed kunnen lezen of schrijven. Voor de deelnemers is ons programma een 'nu of nooit'-ervaring. Ze gaan er vol tegenaan om hun probleem te overwinnen."

Tekst op papier beter begrepen

Door de opkomst van tabletcomputers en e-readers lezen steeds meer mensen van een beeldscherm – niet alleen korte berichten maar ook langere teksten. Heeft dat gevolgen voor het leesproces? Passen onze hersenen zich aan dat 'nieuwe lezen' aan?

Onlangs leverden Noorse wetenschappers van de universiteit van Stavanger een bijdrage aan deze discussie. Ze lieten twee groepen proefpersonen twee lange teksten lezen, de ene groep van papier, de andere van beeldscherm. De 'papiergroep' bleek de teksten beter begrepen en onthouden te hebben dan de 'beeldschermgroep'. De onderzoekers vermoeden dat dit komt door de fysieke vorm van een boek of tijdschrift. Die verschaft de lezer meer

Foto: 123RF.com

zintuiglijke prikkels (vorm, gewicht, omvang), en die zouden het hem makkelijker maken om zich een voorstelling van de tekst te vormen. Zo'n mentale voorstelling is vooral van belang bij het begrijpen en onthouden van langere teksten.

Overigens benadrukken de onderzoekers dat de uitkomsten in de toekomst, als beeldschermlezen nog meer ingeburgerd is, heel goed anders kunnen zijn.

Taaltest op Vlaamse scholen

Vlaamse leerlingen die beginnen aan de basisschool of de middelbare school zijn voortaan verplicht een taaltest Nederlands af te leggen waaruit hun niveau blijkt. Is dat onvoldoende, dan moet de school zorgen voor een aan de leerling aangepast taaltraject. Dat kan voor de basisschool bijvoorbeeld een zogenoemd taalbad zijn, waarbij scholieren in het Nederlands worden 'ondergedompeld', en voor de middelbare school extra lessen Nederlands. De maatregel is nodig vanwege het toenemende aantal leerlingen dat thuis geen Nederlands spreekt.

Er is meer veranderd in het Vlaamse onderwijs. Zo mogen de basisscholen inmiddels al in de derde klas beginnen met lessen Frans (voorheen was dat pas vanaf het

vijfde leerjaar mogelijk) en mogen middelbare scholen niet-taalklassen als geschiedenis of wiskunde aanbieden in een andere taal dan het Nederlands. Dat laatste is overigens nog geen groot succes: tot nu toe zijn er slechts vijftientig scholen mee begonnen.

Foto: Wilbert van Woensel

Haagse Nijntje

“O ppun dag zè vadâh plûis / wie gaat 'r met mèn mei / naah de dûinûh ennut stgand / en naah de graute zei.” Zo begint Dick Bruna's wereldberoemde voorleesboekje *Nijntje aan zee* in de Haagse vertaling van Marnix Rueb, vooral bekend van de strip *Haagse Harry*. Het past in een reeks eerder uitgebrachte Nijntje-vertalingen in streektaalen, onder meer het Twents, Drents, Gronings en Brabants.

Rueb moest zich bij het vertalen aan strenge richtlijnen houden. De nieuwe versie moest zo getrouw mogelijk zijn aan het origineel, met behoud van het metrum. Dat betekende dat allerlei goed-Haagse synoniemen niet gebruikt konden worden, omdat die de rijmpjes te veel zouden verminken. Desondanks is alles omgezet in keurig Haags, op één woord na: de naam Nijntje mocht van Bruna geen 'Nèntjûh' worden.

Botanisten: afscheid van Latijn

Plantkundigen hoeven sinds kort geen Latijn meer te gebruiken. Als ze een nieuwe plant hebben ontdekt, mogen ze die een Engelse naam geven. Het besluit hierover van het Internationaal Botanisch Congres is onlangs in een uitvoerig rapport gepubliceerd.

Voor botanisten uit de achttiende en negentiende eeuw was het geen probleem dat ze hun vondsten officieel in het Latijn moesten registreren; zij beheersten die taal heel goed. Maar tegenwoordig is ook in de wetenschap het Engels de omgangstaal.

Sommige traditioneel ingestelde botanisten noemen de beslissing een stap achteruit, maar de meesten zijn tevreden. Volgens hen wordt de plantkunde hierdoor toegankelijker voor het grote publiek.

Het madeliefje heet in het Latijn 'Bellis perennis'. Sinds kort mogen nieuwe planten ook in het Engels worden geregistreerd.

DE KWESTIE

FRANK JANSEN

Alle gemeenteteksten in eenvoudige taal?

Steeds meer gemeenten communiceren in eenvoudige taal met de burger. Hun ideaal is dat gemeente-uitingen zó eenvoudig en duidelijk geformuleerd zijn dat 95 procent van de burgers ze kan begrijpen. In de volksmond wordt dat ook wel 'jip-en-janneketaal' genoemd.

Maar is alles wel op dat niveau uit te leggen? Vereisen complexe beslissingen en voornemens niet soms ook complexe taal, bijvoorbeeld omdat er juridische haken en ogen aan zitten?

Op de website van Onze Taal reageerden 641 mensen op de vraag. Hun mening: alle teksten van de gemeente moeten in ...

EENVOUDIGE TAAL

26%

DE TAAL DIE DE SITUATIE VEREIST

74%

De poll ontlokte veel reacties op de website, en daaruit werd in ieder geval één ding duidelijk: de term *jip-en-janneketaal* kunnen we beter niet meer bezigen. Die wekt het misverstand in de hand dat alle gemeenteteksten voor kleuters geschreven moeten worden; de term is hard op weg om een communicatiekundig scheldwoord te worden.

De foruminzenders doen allerhande suggesties voor de teksten zelf, bijvoorbeeld om van alle (belangrijke) gemeenteteksten twee versies te maken: een gewone en een maximaal duidelijke. Of om

altijd een samenvatting toe te voegen in duidelijke taal.

Veel bijdragen bepleiten een stijlkeuze op grond van de wensen van de doelgroep. Dat klinkt correct en het kan natuurlijk nooit kwaad, maar het helpt ons misschien niet veel verder zolang we zo weinig van die wensen weten. Bovendien bestaat die doelgroep waarschijnlijk uit subgroepen met heel diverse voorkeuren.

De nieuwe kwestie vindt u op www.onzetaal.nl/poll zodra zich iets aandient; via Taalpost, Facebook en Twitter wordt deze dan aangekondigd.

AGENDA

1 oktober, Amsterdam. Vakconferentie Wetenschapscommunicatie. Centraal thema: 'Wat zijn de doelen in wetenschapscommunicatie en wat zijn effectieve middelen om die doelen te bereiken?'

1 oktober, Rotterdam. Conferentie Begrijpend lezen, voor leerkrachten en docenten. Over de ontwikkeling van begrijpend lezen en de bijbehorende vaardigheden.

6 oktober, Driebergen-Zeist. Inspiratiedag 'Het begint met taal': lezingen en workshops voor vrijwilligers die anders-taligen ondersteunen bij het Nederlands leren spreken.

Meer informatie en meer evenementen: www.onzetaal.nl/agenda.

'Boeken' licht u in over nieuwe uitgaven in taalkundig Nederland en België. Vermelding in deze rubriek betekent niet dat de redactie ze aanbeveelt. Voor een zo volledig mogelijk beeld hebben wij ook uw hulp nodig. Weet u iets waarvan u denkt dat het in deze rubriek thuishoort, laat het ons dan weten. Verschijningsdata en prijzen onder voorbehoud.

Interviews met taalkundigen

De interviewbundel *Het vermogen te verlangen (9 letters)* van taaljournaliste Liesbeth Koenen zou je met wat goede wil een 'work in progress' kunnen noemen. De eerste editie van dit boek verscheen in 1990, en bevatte interviews met twintig taalkundigen. In de tweede uitgave uit 1997 kwamen al vijfendertig taalkundigen aan het woord, en de nieuwste editie, die nu als e-book verschenen is, bevat vijftig vraaggesprekken. Onder de geïnterviewden bevinden zich grootheden als Noam Chomsky, Ray Jackendoff en William Labov, maar ook veel Nederlandse kopstukken als Hugo Brandt Corstius, Piet

Paardekooper en Gerrit Komrij (over vertalen). Nieuw zijn onder meer interviews met Joop van der Horst, Mirjam Ernestus en Leonie Cornips. De onderwerpen die aan bod komen, bestrijken alle uithoeken van de taalkunde, van doofblindencommunicatie, liegen, creooltalen en afasie tot toontalen, cryptogrammatica en de taal van dieren. (En voor wie het zich afvroeg: de titel van het

boek is een cryptogram-omschrijving van het woord *taalkunde*.)

Het vermogen te verlangen (9 letters). Gesprekken over taal en het menselijk brein is verschenen bij uitgeverij Fosfor en kost € 6,99. De bestelpagina is te vinden op www.uitgeverij-fosfor.nl.

Latijnse grammatica

De kerkvader Aurelius Augustinus (354-430) was auteur van belangrijke werken als *Confessiones* ('belijdenissen'), maar hij schreef ooit ook een kort traktaat waarin de Latijnse grammatica behandeld wordt. Het werk was bedoeld voor studenten en wetenschappers die in het Latijn wilden schrijven. Het aardige van deze grammatica is

dat Augustinus de regels hier en daar toelicht, waarbij hij steeds pleit voor "traditie en goed gebruik", in plaats van voor strikte toepassing van de regels. Het boek is nu onder de titel *Handboek Latijn* vertaald door classicus en gelauwerd vertaler Vincent Hunink, die de hedendaagse lezer waar nodig tegemoetkomt door uitleg te geven over de context.

Handboek Latijn. Een korte Latijnse grammatica is een uitgave van Damon en kost € 14,90 (ingenaaid, 124 blz.) ISBN 978 94 6036 190 6

Taalkalenders

In het najaar liggen traditiegetrouw de nieuwe scheurkalenders in de boekhandel, en ook dit jaar zijn daar weer een aantal taalkalenders bij. Om te beginnen zijn er van Onze Taal de bekende *Taalkalender* en de nieuwe *Kindertaalkalender*, die

Bobotaal

Achter het Twitter-account @Bobotaal gaat iemand schuil die zich 'De wethouder' noemt, en die niets anders twittert dan staaltjes van wat bekendstaat als 'managerstaal': het jargon van leidinggevend, beleidsmakers en hun adviseurs. 'Bobotaal' dus. Een willekeurige greep uit recente tweets: "Een focuspunt helpt om mensen meer betrokken te maken", "Dit is echt even bedoeld als aanloop naar de start" en het door minister van Justitie Ivo Opstelten uitgesproken "Er vindt een stevige inzet plaats om nieuwe maatregelen in te zetten en om bestaande maatregelen te intensiveren."

Volgens De wethouder hoeft je echt niet ver te zoeken om bobotaal in het wild aan te treffen. Dit overlegjargon is allang niet meer voorbehouden aan managers – een aanzienlijk deel van de Nederlandse kantoorbevolking bedient zich inmiddels van dit "glijmiddel van de bestuurlijke sector".

De losse tweets van @Bobotaal zijn vaak treurigstemmend in hun platgetreden vaagheid, en daardoor grappig – maar ze worden pas écht leuk als je er veel achter elkaar leest. De wethouder vond dat blijkbaar ook: een deel van zijn tweets is onlangs verschenen in het boek *Bobotaal*. De vaagtaal heeft hij daarin verwerkt in min of meer afgeronde verhaaltjes over werkvloerbelevissen van alledag. Het resultaat is een verzameling sketches over de moderne kantoorliefhebbers in zijn habitat: de overlegsituatie.

In het nawoord bij het boek wordt nog kort ingegaan op wat bobotaal is en waarom het gebruikt wordt, en voor wie zijn kantoorloopbaan nog moet beginnen is er een korte cursus 'Hoe leer ik bobotaal?'

Bobotaal. Over gebakken lucht en hoe je ermee wekomt is een uitgave van Ambo/Anthos en kost € 12,50 (gelijmd, 147 blz.). ISBN 978 90 2632784 1

werd gemaakt in samenwerking met kinderkrant *Kidsweek*. Zie voor meer informatie de aanbiedingen op blz. 288.

Woordenboekuitgever Van Dale geeft dit jaar drie taalkalenders uit. In de eerste plaats de *Van Dale taalscheurkalender*,

met stukjes over nieuwe en oude woorden en uitdrukkingen. En ook Van Dale heeft een kalender voor kinderen: *Van Dale junior taalscheurkalender*, met taalweetjes en quizvragen. Nieuw in het assortiment is de *Taaltvoutjes-scheurkalender*, met taalblunders en -bloopers in woord en beeld, afkomstig van de welbekende Facebookpagina annex website.

- *De Taalkalender 2015* van Onze Taal (Bekking & Blitz) kost € 14,99. ISBN 978 14 69512 2605 6
- *Kindertaalkalender 2015* van Onze Taal en Kidsweek (Bekking & Blitz) kost € 14,99. ISBN 978 14 69512 3817 2

- *Van Dale taalscheurkalender 2015* kost € 14,99.
ISBN 978 94 6077 148 4
- *Van Dale junior taalscheurkalender 2015* kost € 14,99.
ISBN 978 94 6077 149 1
- *Taaltvoutjes 2015. De scheurkalender* (Van Dale) kost € 14,99.
ISBN 978 94 6077 158 3

Woordsoorten uitgelegd voor kinderen

Klaas van der Veen ('meester Klaas') is een voormalige basisschoolleerkracht met bijna veertig jaar ervaring. Omdat hij vond dat er geen lesboeken waren die de werkwoordspelling

goed uitleggen, besloot hij in 2009 zelf maar een methode te schrijven: *D of t? Ik zit er niet (meer) mee!* Het succes van deze uitgave stimuleerde Van der Veen om ook andere onderwerpen aan te pakken: klinkerverdubbeling en -verenkeling, leestekens en zinsontleding. Zijn nieuwste boekje is een leer- en oefenboek *Woordsoorten*, waarin het taalkundig ontleden (het benoemen van woordsoorten als lidwoorden, bijwoorden, onbepaald vornaamwoorden, etc.) wordt uitgelegd en getoetst. Het boek is bedoeld voor leerlingen uit

groep 7 en 8, en uit de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

Behalve boeken maakt Van der Veen ook apps: van het bovengenoemde boek over werkwoordspelling is een e-versie

verschenen die geschikt is voor pc, smartphone en tablet. Zie www.meesterklaas.nl.

Woordsoorten. Leer- en oefenboek kost € 9,95 (gelijmd, 40 blz.).

Bestellingen: www.dtgeenprobleem.nl.

En verder

• *Articulatie- en fonologische stoornissen* van Rik Elen en Eric Manders. Handboek voor (student-)logopedisten dat ingaat op achtergronden, diagnostiek en therapie van spreekstoornissen. Garant, € 46,10 (ingenaaid, 482 blz.).

ISBN 978 90 441 3103 1 <

REDACTIE ONZE TAAL

Lezer

Naam Renate van der Bas-Vonkeman.

Woonplaats Sinds 1998 Espéraza, Frankrijk.

Geboren 13 augustus 1963 te Amersfoort.

Beroep Tekstschrijfster en journaliste; ik schrijf over toerisme, Frankrijk, reizen en de culinaire wereld. Ik heb vier boeken op mijn naam, waarvan twee vol interviews met geëmigreerde Nederlanders.

Partner, kinderen Sinds 1991 getrouwd met Kees. Ik heb zelf geen kinderen, maar ben wel 'boze' stiefmoeder en -oma ('stoma') voor zijn (klein)kinderen.

Opleiding Gymnasium alfa in Amersfoort, Academie voor de Journalistiek in Kampen.

Hobby's/vrije tijd Zingen, koken en wandelen.

Onze Taal-lid sinds 1987.

Waarom werd u lid? Om de spellingperikelen te volgen en om gewaarschuwd te worden voor verkeerd taalgebruik.

Andere tijdschriften Het Franse opinieblad *Marianne*, dat uit principe altijd tegen alles is. *Bouillon magazine*, waarvoor ik soms ook schrijf: een soort *Hard gras* over eten en drinken.

Krant Via Blendle en internet volg ik er tientallen.

Televisie *The Big Bang Theory*, sport, documentaires, *Zembla*. Of een film met Geoffrey Rush.

Radio Als ik in Nederland rijd en *Spijkers met koppen* is op de radio, dan ben ik blij.

Boek *Het boek der rusteloosheid* van Fernando Pessoa ligt altijd naast mijn bed.

Website Ik gebruik vaak Woordenlijst.org en geniet van Geenstijl.nl.

Wat leest u het eerst in Onze Taal? Tijdens het loopje terug vanaf de brievenbus (400 meter) heb ik in ieder geval 'Ruggespraak' al gelezen.

Wat zelden? Het verslag van de jaarvergadering.

Welke taalonderwerpen boeien u het meest? Alles

wat met thuistaal, streek-talen en jargon te maken heeft.

Favoriete Onze Taal-artikel Ik herinner me een goed stuk over dyslexie. Daarin stond dat in landen als Italië de problemen veel minder groot zijn dankzij de veel consequentere verhouding tussen schrijfwijze en uitspraak (september 2011). En dat grappige artikel over eet-spreuken (april 2012). En over de taal van Kees Momma, 's lands bekendste autist (juli/augustus 2014).

Aantrekkelijkste taaltrend De veel lossere schrijfstijl in kranten.

Ergerlijkste taaltrend Na *het* doorgaan met *die*: 'Dit is het roosje die ik je wilde geven.'

Verbeterd u iemands taalgebruik weleens? Ik heb een Engelse vriendin die goed Nederlands spreekt na 35 jaar van huwelijken met diverse Nederlanders, maar weleens de mist in gaat met uitdrukkingen. Volgens mij vindt ze het fijn als ik haar corrigeer.

Foto: Caroline van Riet

Ik vind het ook fijn als de Fransen mij zeggen wat ik fout doe.

Welke taalfout maakt u stiekem bewust tóch? Een tuinman had het ooit over *orleanders*, *pergolia's* en *plantanen*. Die noem ik nu altijd zo.

Beste taalgebruiker Een kind van twee dat al correct vervoegt.

Als u de baas was over de taal, wat zou u dan het eerst doen? Weer 'pannekoeken' gaan bakken.

Lelijkste woord Nu ik al zo'n tijd in Frankrijk woon, vind ik *mayonaise* inmiddels raar. Dat moet voor mijn gevoel *mayonnaise* zijn. En zo verandert er wel meer in mijn woordbeeld.

Mooiste woord *Toch*? <

Gesignaleerd

Varys uit *Game of Thrones*: “integrerend personage”.

Integrerend

SANDRA BAARS - ZEEWOLDE

Wet je wat ik ‘intrigerend’ vind? Het gebruik van dat woord, maar dan geschreven als *integrerend*. Dat zie je best vaak in situaties waarbij het níét gaat om een groep mensen die door aangepast gedrag opgaat in een andere groep. Enkele voorbeelden:

- Een integrerende zoektocht begint. Mysteries uit het verleden worden ontrafeld, schokkende ontdekkingen worden gedaan en uiteinde-

lijk blijkt dat niets is wat het ooit leek te zijn. (Meerpaal.nl)

- Ik heb hem ook altijd een integrerend personage gevonden. Hij heeft veel laagjes zeg maar. (Ene Enstranged over *Game of Thrones*-personage Varys op het forum van Girlscene.nl)

Maar wat nu het vreemdste is: het lijkt al min of meer goedgekeurd te worden als je afgaat op sommige online-woordenboeken. Interglot.nl geeft als Duits equivalent van *integre-*

rend “fascinierend”. En Woordenlijst.eu geeft drie synoniemen van het woord: *boeiend*, *fascinerend* en *wezenlijk*.

Integrerend, niet?

Start-up

JAN VORK - DE KWAKEL

Het woord *start-up* betekent volgens mij gewoon ‘bedrijf in oprichting’, maar het is zo langzamerhand synoniem

geworden voor ‘hip, jong, nieuw bedrijf’. Dat blijkt onder meer uit een fotobijschrift in *NRC Handelsblad* van deze zomer: “Frank Reef (39) woont in Amsterdam en werkt bij een bedrijf dat duurzame start-ups opricht. Hij draagt slippers van Sanuk en zijn board is een M-Ford van Jeff McCallum. ‘Handgemaakt, je moet er een jaar op wachten.’” <

Taalergernissen

Ramp

WOUT VAN KUILENBERG - BOXMEER

Ik stoor mij de laatste tijd herhaaldelijk aan het gebruik van de woorden *ramp* en *rampplek* als er in de media sprake is van het neergehaalde toestel van Malaysia Airlines. Voor mijn gevoel is een ramp iets wat niet te vermijden is, en waarvoor niet direct een schuldige aan te wijzen is. Maar hier is sprake van een regelrechte misdaad, de rampplek is dus in feite plaats delict. <

ANTWOORDEN TAALTEST (zie pagina 269)

A. Spelling

1. b. dronetje
2. a. matroesjkapoppetjes
3. a. toegeëigend

B. Woordenschat

1. b. overmoed
2. b. koffie van bonen die door de loewakrat zijn opgegeten en uitgepoeft
3. b. lomp persoon

C. Zoek de fouten

1. *ervan, betichtten, simulant, pathologische, querulant, time-out, in te lassen.*
2. *hen, onuitstaanbare, van mens tot mens, kalefateren.*

D. Extra

Het wapen is een strijdsvlegel.

Contributie Onze Taal 2015

Onze Taal is er veel aan gelegen om de kosten te bewaken en de contributie zo laag mogelijk te houden. In 2014 is de contributie na negen jaar stijging voor het eerst niet verhoogd. Voor 2015 is dat niet mogelijk, maar de aanpassing zal zeer gering zijn: € 0,50 voor het basislidmaatschap, dat dan op € 35,- komt. De diverse tarieven voor 2015 worden als volgt:

• Nederland, Ned. Antillen, Aruba, Suriname, België	€ 35,-
• buitenland (buiten bovengenoemde landen)	€ 49,50
• CJP	€ 29,-
• collectief abonnement	
- basisabonnement	€ 55,-
- alle volgende	€ 17,50
• los nummer inclusief toezending	€ 6,-
• digitale editie	€ 35,-
• digitale en papieren versie samen	€ 50,-

Post

De brief van de maand is ditmaal geschreven door Karlijn van der Arend (10 jaar) uit Berkel en Rodenrijs.

Mijn naam is Karlijn. Ik zit in groep 7 van een daltonschool. Op daltonscholen leer je taken plannen. Ik ben goed in rekenen. Lezen is mijn favoriete vak.

Ik ben al heel vroeg lid van een bibliotheek geworden. Iedere week haal ik nieuwe boeken. Waar ik minder goed in ben, is spelling. Ik zit op logopedie voor mijn spelling. Daar heb ik in kleuren leren denken. Dat helpt mij. Iedere klank is een andere kleur. Daar pas ik regels mee toe. Soms is dat best lastig. Maar het gaat al veel beter.

Karlijn verdient hiermee het Van Dale basiswoordenboek Nederlands. Wil je zelf ook iets schrijven over woorden, zinnen of het Nederlands? Stuur dan een e-mail naar taaltje@onzetaal.nl. Stuur je wel je adres, je leeftijd en een foto mee? Dank je wel!

Illustraties: Josje van Koppen

Woordweetje

Waarom heet een ninja 'ninja'?

Cowabunga! De Ninja Turtles waren laatst weer in de bioscoop te zien. *Turtles* is het Engelse woord voor 'schildpadden', en het woord *ninja* ... tja, dat kun je eigenlijk niet vertalen. Een ninja is gewoon een ninja, ook in het Nederlands. Maar waarom heten die ninja's dan eigenlijk zo?

Het woord komt oorspronkelijk uit het Japans. Daar bestaat *ninja* uit twee delen: *nin* betekent 'geheim' en *ja* 'persoon'. Een ninja is dus een soort geheim agent. Maar dan wel een héél gevaarlijke geheim agent, want de Japanse ninja's hadden allerlei dodelijke gevechtstechnieken. Daar wil je geen ruzie mee hebben.

Ninja's hadden zelfs zó'n slechte naam dat de Ninja Turtles in Engeland lange tijd Hero Turtles moesten heten: *hero* betekent 'held'. En elke keer als het woord *ninja* gebruikt werd in de Amerikaanse serie, moesten de teksten in Engeland opnieuw worden ingesproken. Een heel gedoe dus. Later besloten de Engelsen dat *ninja* niet zo erg meer was. Dus nu zijn de Hero Turtles daar ook gewoon weer Ninja Turtles.

RAADSELTJE

Ik zit niet in een eeuw.
Wel in een jaar.
Niet in een seizoen.
Wel in een maand.
Niet in een week.
Maar wel in een dag.
Wat ben ik?

**kids
week**

TAALNIEUWS

De r is op in Manchester!

Voetbalkleding kopen in de fanshop van Manchester United? Geen probleem, zolang je niet kiest voor Obin van Pesie of Wayne Ooney. Ze zitten namelijk met een gappig probleem: de letter *r* die na de *q* komt en vóór de *s* is op in de fanshop.

Blijkbaar werkt de fanshop nog met ouderwetse plakletters, want er hing eind augustus een bordje op de deur met de mededeling dat de letter *r* tijdelijk op is. Britse kranten geven de schuld aan de populariteit van spelers als Robin van Persie en Wayne Rooney.

De timing van het *r*-tekort is een beetje ongelukkig. Manchester heeft net voor 75 miljoen euro Ángel Di María overgenomen van Real Madrid.

Kidsweek is een echte, wekelijkse krant, speciaal voor kinderen van 7 tot 12 jaar. Website: www.kidsweek.nl.

Robin van Persie toen er bij Manchester United nog wel *r*'en waren.

Foto: EPA

Ruggespraak

Shannon heeft een navel en een tongpiercing.

Denhelderactueel.nl

**Enorme rassenrellen
waren het gevolg,
inclusief gruwelijke
lunchpartijen.**

Nieuwsbrief Geschiedenis 24

Website Albert Heijn

Baas verdronken hond aangehouden

Leeuwarder Courant

*Wist je dat in Nederland zo'n vijf tot tien procent
van alle groente en fruit op de afvalberg of in vee-
voer verdwijnt voor het in de winkel terechtkomt?*

Gezond.nu

*Handgemaakte
veterschoenen
voor heren met
een smal toe-
lopende neus.*

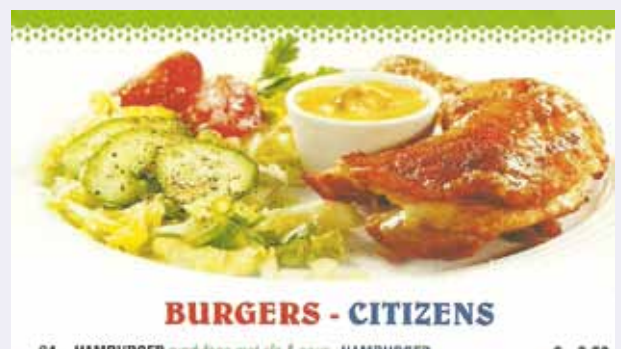
Sacha.nl

‘Liquidatie dochters fiscaal aantrekkelijk’

Nederlands Dagblad

De koets die de meeste stemmen krijgt, zal de Publieksprijs krijgen en uit degenen die op deze koets hebben gestemd, zal door de notaris op de Brink een gezellig weekend voor 2 personen worden getrokken.

Folder Nederlands Kampioenschap traditioneel gerij

Snackbar Amstelveen

Avondwandeling over bedreigde planten

Aankondiging Von Gimborn Arboretum

Volksnaam: Potchrysant

**Wetenschappelijke
naam:** Chrysanthemum

Bladvorm: Bladvormig

Bloemenbureauholland.nl